

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Соціальна безпека населення як чинник повоєнного відновлення
України»

Виконав: студент групи С323-1м
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
Коробська А. В.

Керівник д.е.н., професор, професор,
Бондаревська К. В.

Рецензент _____

(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 20__ р.

З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Коробській Анастасії Володимирівні

1. Тема роботи: «Соціальна безпека населення як чинник повоєнного відновлення України».
- керівник роботи - Бондаревська К. В., д.е.н., професор, професор, затверджена наказом УМСФ від “ _____ ” _____ 20__ р. № _____
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи: статистична інформація із Міністерства соціальної політики України та Верховної ради України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-соціологів, у друкованих і електронних виданнях за напрямом дослідження.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
 1. Теоретико-методологічні основи забезпечення соціальної безпеки населення.
 2. Оцінка стану соціальної безпеки населення України в реаліях сьогодення.
 3. Перспективи підтримки соціальної безпеки як чинника повоєнного відновлення України.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень): робота містить 11 таблиць та 4 рисунки.
6. Дата видачі завдання “03” червня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	Червень 2024	
2	Складання плану роботи	Липень 2024	
3	Написання основних розділів роботи	Серпень – листопад 2024	
4	Консультації з науковим керівником	За розкладом	
5	Оформлення дипломної роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	Грудень 2024	
6	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до дипломної роботи	Грудень 2024	
7	Здача роботи на кафедрі	За розкладом	
8	Захист дипломної роботи	За розкладом	

Студент _____

Коробська А. В.

Керівник _____

Бондаревська К. В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ
(українською мовою)

Коробська А. В. Соціальна безпека населення як чинник повоєнного відновлення України.

Магістерська кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 66 сторінках, містить 11 таблиць, 4 рисунки, 2 сторінки додатків. Список використаних джерел містить 64 найменування.

У роботі розглянуто методичні аспекти поняття соціальної безпеки населення в умовах воєнного часу та визначено його стан і динаміку основних показників даної сфери. У ході роботи, окремо представлено поняття людського капіталу та соціального захисту як основи соціальної безпеки, з метою ефективного повоєнного відновлення. У результаті дослідження було проаналізовано цілісну картину стану соціальної безпеки в українському суспільстві, наведено статистичну звітність, зокрема щодо зайнятості населення, безробіття, середню заробітну плату та темпи зміни номінальної і реальної заробітної плати, ефективності соціальних служб, тощо та виявлено ключові загрози. Окреслено пріоритетні шляхи та можливості України щодо забезпечення соціальної безпеки як чинника повоєнного відновлення України. Важливим аспектом в процесі вирішення поставлених завдань визначено необхідність використання передового зарубіжного досвіду та його адаптації до вітчизняних реалій. Практичне введення шляхів вирішення із зарубіжного досвіду, залучення міжнародних інвестицій та використання власних ресурсів держави, з наданням пріоритетного права висловлювання думки населенню - є головним шляхом до основ сталого розвитку та швидшого повоєнного відновлення України.

Ключові слова: соціальна безпека, людський капітал, соціальний захист, соціальна економіка, зайнятість, безробіття, реальна та номінальна заробітна плата.

Список публікацій здобувача:

1. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Реінтеграція ветеранів війни як чинник повоєнного відновлення України // Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня 2024 року, м. Вінниця). Вінниця: ДонНУ, 2024.

2. Черба В. М., Коробська А. В. Зарубіжна політика зайнятості серед молоді як передумова настанню соціального ризику // Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри

сьогодення: молодіжний погляд» (08 листопада 2024 р., м. Дніпро). Дніпро: УМСФ, 2024.

3. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Оцінка ефективності державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки населення України // Сучасні тренди соціально-економічних перетворень та інтелектуалізації суспільства в умовах сталого розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 10 листопада 2023 р.). Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2023.

4. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Соціальна безпека як чинник формування добробуту населення // III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах» (Дніпро, 20 квітня 2023 р.). Дніпро: УМСФ, 2023.

АНОТАЦІЯ

(Викладення змісту анотації іноземною мовою: англійською)

Korobska A. V. Social security of the population as a factor in the post-war recovery of Ukraine/

Qualification work for the degree of higher education "Magisterr" in specialty 232 "Social Security". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The qualification work consists of an introduction, 3 chapters, conclusions. The work is set out on 66 pages, contains 11 tables, 4 figures, 2 pages of applications. The list of references includes 64 items

The paper considers the methodological aspects of the concept of social security of the population in wartime and determines its status and dynamics of the main indicators of this sphere. In the course of the work, the concepts of human capital and social protection as the basis of social security are separately presented for the purpose of effective post-war recovery. The study analyzes the holistic picture of the state of social security in Ukrainian society, provides statistical data, in particular on employment, unemployment, average wages and rates of change in nominal and real wages, the effectiveness of social services, etc. and identifies key threats. The author outlines the priority ways and opportunities for Ukraine to ensure social security as a factor in the post-war recovery of Ukraine. An important aspect in the process of solving the tasks set is the need to use the best foreign experience and its adaptation to domestic realities. Practical implementation of solutions based on foreign experience, attraction of international investments and use of the State's own resources, with the priority right to express the opinion of the population, is the main way to the foundations of sustainable development and faster post-war recovery of Ukraine.

Keywords: social security, human capital, social protection, social economy, employment, unemployment, real and nominal wage.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1__ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ.....	11
1.1 Теоретичні аспекти забезпечення соціальної безпеки: сутнісні характеристики та механізм реалізації	11
1.2 Методичні аспекти оцінки стану соціальної безпеки населення.....	19
РОЗДІЛ 2_ОЦІНКА СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ	27
2.1 Оцінка рівня соціальної безпеки населення України.....	27
2.2 Діагностика ключових загроз соціальній безпеці населення України	41
2.3 Ефективність соціальної політики у контексті захищеності населення від соціальних ризиків	46
РОЗДІЛ 3 __ПЕРСПЕКТИВИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЧИННИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	50
3.1 Пріоритети та можливості забезпечення соціальної безпеки населення в Україні.....	50
3.2 Реінтеграція ветеранів війни як чинник повоєнного відновлення України... 58	
3.3 Зарубіжний досвід забезпечення соціальної безпеки у контексті повоєнного відновлення та його імплементація в Україні.....	61
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТОК	78

ВСТУП

Соціальна безпека та її забезпечення постає вкрай актуальним та важливим питанням сьогодення, враховуючи наявність суттєвих проблем у сфері рівня життя населення у контексті необхідності оцінки стану захищеності соціальних інтересів громадян України, зокрема у рамках повномасштабного вторгнення на її території. Актуальність безпекових механізмів полягає також у виконанні безумовної ролі захисту соціальних, громадянських, економічних, оборонних, екологічних, національних та ще багатьох інтересів українського суспільства. Моніторинг стану соціальної безпеки – забезпечує підтримку ефективності та якості надання послуг та гарантій населенню, з метою аналізу як окремих сфер, так і їх сукупності загалом, з метою виявлення прогалин та усунення їх передумов. Тому, на сьогодні, особливо в умовах воєнного стану, соціальна безпека – є невід’ємною складовою державної політики захисту та пріоритетним завданням її розвитку та покращення.

Становлення і функціонування засад соціальної безпеки вивчається у дослідженнях багатьох українських вчених, зокрема К. В. Бондаревської, І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова, О. В. Панькова, О. Г. Сидорчук, В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова, та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретико-методичних та практичних аспектів забезпечення соціальної безпеки населення, а також обґрунтування перспектив підтримки соціальної безпеки як чинника післявоєнного відновлення України.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені такі завдання:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади поняття соціальна безпека, крізь призмі суті та ролі поняття людського капіталу та соціального захисту як основи соціальної безпеки;
- окреслити методичні аспекти соціальної безпеки;
- надати оцінку рівня соціальної безпеки;
- провести діагностику ключових загроз соціальної безпеки;
- охарактеризувати діяльність окремих соціальних служб;

- визначити пріоритети та можливості забезпечення соціальної безпеки населення в Україні;
- визначити можливості реінтеграції ветеранів війни;
- окреслити зарубіжний досвід та можливості його адаптації в Україні.

Об'єктом дослідження виступає система соціальної безпеки, яка зорієнтована на якомога швидше повоєнне відновлення та подальше покращення економічних критеріїв соціального характеру на всіх рівнях та у сферах людського життя.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та науково-практичні аспекти механізму забезпечення соціальної безпеки в Україні.

Методи дослідження. У процесі аналізу використано загальнонаукові й спеціальні методи наукових досліджень: індукції та дедукції – процес збирання інформації від окремого до загального та навпаки; діалектичний – для вивчення поняття соціальної безпеки і визначення інших понять; системний підхід - при з'ясуванні економічних та соціологічних процесів; абстрактно-логічний – у процесі обґрунтування та розроблення ефективної моделі соціальної безпеки; аналітичного групування – зведення елементів соціальної безпеки в однорідні групи, з метою систематизації матеріалу для аналітичного опрацювання; деталізації – з метою виявлення та вимірювання позитивного і негативного впливів окремих складових соціальної безпеки; табличний метод – з метою виявлення тенденції серед основних складових соціальної безпеки; показників варіації – процес аналізу виявлення коливань у різних одиниць сукупності в один і той же період часу; порівняльний і синтезуючий – під час аналізу зарубіжного досвіду та визначення пріоритетів і перспектив на теренах України та можливості адаптації зарубіжного досвіду в Україні.

Законодавча та нормативна база та джерела первинної інформації. Інформаційна база дослідження: статистична інформація із Міністерства соціальної політики України та Верховної ради України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-соціологів, у друкованих і електронних виданнях за напрямом дослідження.

Основний результат роботи показує, наскільки на сьогодні залишається актуальною та важливою соціальною безпекою населення, що наведено у статистичній звітності, зокрема у вигляді рисунків та таблиць. Моніторинг та аналіз дали змогу оцінити як ефективно та наскільки відповідно очікуванням громадян реалізується соціальна безпека, враховуючи військовий стан на території України. Та наскільки її складові, як соціальний захист, що основою соціальної політики та загалом окремих осередків гарантії соціальної безпеки, готові до реалізації повоєнного відновлення України. Відповідно, до проведених аналітичних оцінок, було вивчено зарубіжний досвід кореляції сферою соціальної безпеки та визначено пріоритетні напрями та шляхи адаптації зарубіжних учень та впроваджень у сфері повоєнного відновлення України.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у детальному аналізі існуючої сфери соціальної безпеки в контексті реалізації соціальної та економічної політики, у рамках повоєнного відновлення України, та розробленні рекомендацій з її удосконалення з метою підвищення ефективності її діяльності у системі соціального добробуту населення зараз та на майбутнє.

Апробація результатів дослідження, висвітлена у роботах:

1. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Реінтеграція ветеранів війни як чинник повоєнного відновлення України // Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня 2024 року, м. Вінниця). Вінниця: ДонНУ, 2024.
2. Черба В. М., Коробська А. В. Зарубіжна політика зайнятості серед молоді як передумова настанню соціального ризику // Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» (08 листопада 2024 р., м. Дніпро). Дніпро: УМСФ, 2024.
3. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Оцінка ефективності державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки населення України // Сучасні тренди соціально-економічних перетворень та інтелектуалізації суспільства в умовах

сталого розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 10 листопада 2023 р.). Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2023.

4. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Соціальна безпека як чинник формування добробуту населення // III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах» (Дніпро, 20 квітня 2023 р.). Дніпро: УМСФ, 2023.

Структура та обсяг роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 66 сторінках, містить 11 таблиць, 4 рисунки, 2 сторінки додатків. Список використаних джерел містить 64 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Теоретичні аспекти забезпечення соціальної безпеки: сутнісні характеристики та механізм реалізації

Соціальна безпека (далі - СБ) – це основа сталого розвитку країни, що забезпечує підтримку гідного життя населення, якісного кола споживання та стабільного розвитку економіки завдяки розширенню спектру функцій і навичок та удосконалення людського капіталу.

Становлення і функціонування засад соціальної безпеки вивчається у дослідженнях багатьох українських вчених, зокрема К. В. Бондаревської, І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова, О. В. Панькова, О. Г. Сидорчук, В. А. Скуратівський, Е. М. Лібанова, та інших[1-4].

Поняття СБ почало своє формування ще з кінця 90-х років ХХ століття, і отримало своє нормативне продовження у Всесвітній соціальній декларації 1995 (Копенгагенська декларація про соціальний розвиток), заключившись у 10 зобов'язаннях, останнє з яких говорить про те, що глави держав за запрошенням ООН зобов'язуються удосконалювати міжнародне, регіональне та субрегіональне співробітництво, з метою спільної діяльності в інтересах соціального розвитку у дусі партнерства, не лише в рамках ООН, але й через багатосторонні установи.

Проте, поняття СБ у суверенній Україні, було прописано в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, що стало початком рушійної сили дії основ та закріплення соціальної безпеки як в окремих сферах, так і в цілому благополуччі населення загалом.

Законодавче забезпечення державного регулювання соціальної безпеки включає закони України у сфері національної безпеки, праці, соціальної, економічної та екологічної політики: Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; Кодекс

законів про працю України, закони України «Про оплату праці», «Про охорону праці», «Про зайнятість населення»; Закон України «Про прожитковий мінімум», Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закон України «Про соціальні послуги»; Податковий кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Кодекс цивільного захисту України, Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» та ін[8].

Відповідно, законодавче підґрунтя поняття являє собою інституцію – низку правил та поведінкових змін громадянина у відповідності до конкретної або ж загальної сфер життя населення, які складають сукупність соціальної безпеки. Список інституцій СБ – є досить обширним, і включає такі елементи як: фінансове та інформаційне забезпечення, економічні закони функціонування ринку, суспільні правила та норми поведінки, корпоративні норми, традиції та цінності.

Так як, інституції – є широким поняттям, то його вужчим аспектом діяльності є інститути. Інститут – це фізичне відображення дій та впливу інституцій, яке реалізовано сукупністю організацій, які допомагають забезпечити виконання правил, крізь призму відповідних механізмів, інструментів, засобів впливу, тощо. Перелік інститутів СБ також є досить вичерпним, зокрема у конкретизації щодо ринку праці, і включає в себе:

- ✓ Інститути державної влади (Президент України, ВРУ, КМУ, НБУ, місцеві державні адміністрації)
- ✓ Інститути місцевого самоврядування (сільські, селищні, районні, міські, районні у містах і обласні ради)
- ✓ Інститути державного регулювання ринку праці (ДСЗ, Держпраці, Фонд соціального страхування, Пенсійний фонд)
- ✓ Інститути соціального партнерства (профспілки, спілки роботодавців)
- ✓ Інститути освіти (навчальні заклади та державні органи управління сферою освіти)
- ✓ Інститути посередництва (рекрутингові, консалтингові та інформаційні агентства)

Визначна роль держави у системі СБ полягає у її коригуванні та цілеспрямованому направленні на встановлені стратегічні цілі, досягнення яких є безпосереднім результатом інституцій та інститутів, які забезпечують реалізацію дії СБ не лише на ситуаційному рівні, але й у охопленні усіх його суб'єктів, розкриваючи його спектр уваги до всіх соціальних суб'єктів, з метою досягнення та узгодження цілей та інтересів на державному рівні.

Гадаємо, що найбільш правильним рішенням буде оцінювати рівень соціальної безпеки та його ефективність з боку держави, саме крізь призму реалізованих інститутів, і саме точки зору тих, для кого вона як раз і здійснюється, тобто для громадян України. Тому, ми можемо проаналізувати їх думку та відношення до тих чи інших індикаторів аналізу у табл. 1.1, згідно результатів соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова (далі – Центр) з 6 по 12 червня 2024 року та з 20 по 26 вересня 2024 року.

Таблиця 1.1

Результати соціологічного дослідження "Довіра до інститутів суспільства", %

	Інститут суспільства	6-12.06.2024	20-26.09.2024
Довіра	Збройні Сили України	90	91,5
	Служби безпеки України	61	64
	Національний банк України	48	50
	Національна поліція України	49	50
	Президент України	50	48,5
	Волонтерські організації	81	80
	Громадські організації	56,5	59
	Недовіра	Верховна Рада України	76
Уряд України		73	72,5
ЗМІ України		50	48
Державний апарат (чиновники)		78,5	77
Судова система України		73	70
Прокуратура		64	63
Профспілки		49	46

*Джерело: розроблено за даними [11, 12]

Згідно з результатами, ми бачимо, що динаміка змін і у плані довіри, і в плані недовіри дещо змінюється, але в межах 3%, що корелюється коротким строком часу між проведеним опитуваннями.

Можна порівняти дані і з 2022 роком, коли Центром проводилося аналогічне опитування. Довіра населення за період вересень-жовтень 2022 року до соціальних інститутів: Збройні сили України – довіру до яких висловлюють 96% громадян; Президент України – користується 82% прихильності населення; гуманітарні й добродійні організації – охоплюють 78% схвалення їх діяльності; Церква – 70%; університети – схвалюють 62% і трохи менше – 59,5% жіночі організації; на одному рівні знаходяться державні установи та поліція, займаючи 55% доброго ставлення населення; екологічні організації – охоплюють 54% думок. Що ж до меншої прихильності, то більш негативне ставлення населення спрямовує уряду країни, висловлюючи 51,5% довіри, але при цьому 48% негативного ставлення. Такої ж участі зазнало й телебачення у відсотковому відношенні 51% до 49% та преса – 49% і 50%.

Також, Центром було проведено дослідження, у якому взяло участь 2016 респондентів з 6 по 12 червня 2024 року, щодо питання «Як би Ви оцінили ситуацію в Україні у наведених сферах?»:

1. Економічне становище України: дуже погано – 20,7%; не погано і не добре – 30,3%; дуже добре – 0,2%..
2. Рівень добробуту Вашої родини: дуже погано – 10%; не погано і не добре – 47,4%; дуже добре – 0,7%

Так як Центром було опрацьовано великий список питань до респондентів, то було представлено й питання «Якщо говорити в цілому, як ви вважаєте, події в Україні розвиваються у правильному чи неправильному напрямі?», результати якого представленні у порівняльній динаміці:

1. У правильному напрямі: грудень 2021 року – 20,3%; найвищий показник склав за лютий-березень 2023 року – 60,6%; вересень 2024 – 33,4%.

2. У неправильному напрямі: грудень 2021 року – 65,5%, що стало найвищим показником за період загального опитування; січень 2024 року – 38%; вересень 2024 року - 48%.
3. Важко відповісти: грудень 2021 року – 14,2%; березень 2024 року – 23,5%, що склало найвищий показник за період загального опитування; вересень 2024 – 18,6%.

Відповідно, не оминули й актуальне питання «Як Ви ставитися до ідеї проведення загальнонаціональних виборів (президентських чи парламентських) ще до завершення війни?», у період з 20 по 26 вересня 2024 року, де позитивно відповіли 28,2% опитаних; негативно – 55,6% і було важко відповісти 16,3%.

Така статистика вказує на те, що населення не готове у кризовому стані повномасштабного вторгнення брати участь у виборах, що на нашу думку порушує право населення: на адекватну оцінку кандидатів у виборах, на власну безпеку участі у таких виборах, на повноцінне «включення» кожного громадянина України у виборах, через певну частину тимчасово окупованих територій, на прозоре та чесне проведення таких виборів, тощо.

Отже, як ми бачимо, то думки людей різняться і їх висновки щодо тої чи іншої події або ж процесів, які відбуваються на теренах України змінюються не лише з роками, але й у відповідності до їх світогляду сприйняття та змісту самих змін.

Як зазначають дослідники, то навіть Законі України «Про національну безпеку України» від 2018 немає чіткого визначення щодо терміну СБ, точніше він розмежовується як поняття національної безпеки і оборони.

Проте, учений - Г. Пастернак-Таранушенко, визначає СБ як різновид безпеки у плані психологічного стану громадян. Науковці Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства праці та соціальної політики та НАН України узагальнили різні методичні підходи щодо визначення та розуміння поняття «соціальна безпека»: соціальна безпека – стан суспільства, в тому числі всіх основних сфер виробництва, соціальної сфери, охорони внутрішнього конституційного порядку, зовнішньої безпеки, культури, за якого забезпечується номінальний рівень соціальних умов та соціальних благ – матеріальних, санітарно-

епідеміологічних, екологічних, психологічних тощо, що визначають якість життя людини і суспільства в цілому та гарантується мінімальний ризик для життя, фізичного та психічного здоров'я людей[13].

Сучасний тлумачний словник української мови трактує СБ – як відсутність будь-яких загроз та небезпек як для населення, так і для країни в цілому.

Виходячи із різноманіття поняття СБ, впливає новий термін – «соціальна держава» - яка трактується як така, що визначає людину найвищою цінністю на засадах справедливості та гуманізму.

Загалом, СБ – охоплює усі сфери життя населення, починаючи від економіки і закінчуючи екологією забезпечуючи для громадян не лише фізичну безпеку, але й морально-психологічну, яка є не менш важливою для здоров'я людини. Проте, у даній роботі ми хочемо висвітлити СБ, крізь призму людського капіталу як головної перспективи розвитку економіки та надання соціальних послуг як реалізації соціальної політики України.

Соціальний захист (далі – СЗ) – це невід'ємна частина життя, кожного громадянина, а не лише незахищених верств населення. Це, так би мовити, «подушка безпеки», яка, у разі виникнення або ж настання соціального ризику, захистить, підтримає та пом'якшить наслідки його негативного впливу.

Варто сказати, що СЗ – це гуманістична цінність, правова база якої виступає механізмом забезпечення і закладена у законі України «Про соціальні послуги» та Конституції України, 2 частина третьої статті, якої прописує гарантію та забезпечення прав і свобод людини – як основний обов'язок держави. Більш конкретно, як зазначає О. Ф. Фрицький, рівноправність прописана у статті 21, де зазначається, що кожна людина є вільною та гідною у своїх правах, які відповідно є невідчужуваними та непорушними за статтею 22 Конституції України. При цьому, важлива увага звертається до статті 23, у якій говориться про те, що кожна людина має право на свій розвиток як особистості, за умови, що це не порушує права і свободи інших людей. Тобто, кожен має право на отримання соціальних послуг, у разі потреби і відповідних на те причин, у незалежності від освіти, віросповідання чи інтересів, тощо[14].

Соціальний захист – це об’ємна система, яка включає в себе державу, отримувачів послуг та тих, хто ці послуги надає. Відповідно, працівники соціальної сфери – це люди, які знаються на своїй компетенції, і щоденно поглиблюються свої знання, з метою розвитку людського капіталу, який у подальшому створює міцне підґрунтя для якісного надання соціальних послуг отримувачам. Гадаємо, що у контексті реалізації СЗ, варто звернути увагу на якість кваліфікації майбутніх кадрів, робота яких забезпечить втілення демократичної держави у світлі соціальної політики.

Людський капітал (далі - ЛК) – це багаж знань, умінь та навичок, мотиваційного характеру, які зростають завдяки інвестиціям, причому останні реалізуються як матеріально, так і завдяки наснаженню процесів розвитку, навчання та фізичного втручання самої людини та оточення загалом.

Соціальна економіка – це інноваційний напрямок діяльності суспільства, який реалізовується за рахунок когезії елементів соціального характеру із процесами економіки, що у свою чергу стає основою для створення працівника «нового покоління».

Економічна, як і соціальна складова поняття людського капіталу характеризують його у порівнянні термінів вартості та ціни трудового потенціалу індивіда. Від так, їх ознаки можна поділити на три рівні:

1. Особистісний рівень – навички, знання та уміння індивіда, які він отримав шляхом здобуття освіти чи певної кваліфікації, які дозволяють людині реалізувати себе як окремого працівника. Сюди також входить й отриманий людиною життєвий досвід, що складає вагому частину мисленнєвої діяльності людини. На цьому рівні людський капітал можна порівняти з такими видами особистої власності як майно, цінні папери тощо;
2. Мікрорівень – на даному щаблі суспільного життя, людський капітал можна оцінити як професійні здібності та кваліфікаційні можливості усіх працівників підприємства, що дозволяє оцінити його ефективність через призму організації праці та розвитку персоналу. На даному етапі людський

капітал набуває більшого значення, так як вже асоціюється з комерційним та виробничим капіталом підприємства, приносячи йому прибуток;

3. Макрорівень – він характеризується кількістю усього наявного капіталу людського значення, зокрема усіх наявних підприємств по країні, створюючи національне багатство. При цьому, його головною ознакою залишається фінансування таких сфер людської діяльності як: охорона здоров'я, перекваліфікація кадрів, освіта, професійна підготовка, працевлаштування тощо, що забезпечує національний людський капітал.

Так як, людський капітал є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку, то варто звертати увагу на те, які якості набуває працівник та які із них вже є застарілими, з метою виявлення такого працівника, який готовий у майбутньому оновити та підвищити свої навички. Серед таких ознак можна виділити: галузеву невідповідність працівника, що проявляється застарінням знань та навичок у сфері його праці; мотиваційну складову, яка вбачається у прагненні індивіда до розвитку; статевовікову структуру персоналу; особистісні якості людини тощо.

У свою ж чергу, головним завданням роботодавця як організатора та управлінця людським капіталом, залишається психологічна та матеріальна підтримка працівника. Інвестиційна складова, звісно ж у певних випадках може бути ризикованою, однак краще втратити деякі кошти, аніж самого працівника, адже саме останній виступає «ядром» організації, щодня виконуючи свою роботу та використовуючи не лише свій капітал, але й затрачений час та емоції.

Реалії сьогодення показують, що наразі стан розвитку людського капіталу в Україні знаходиться у критичному стані, так як чисельність населення скорочується, народжуваність нижче рівня смертності, частка працездатного населення зменшується, тоді як зростає трудова зовнішня міграція.

Знову ж таки, інвестиції, зокрема в освіту, формують економічну освіту, котра вже складається не лише з соціальної та освітньої частини, але й включає в себе процеси взаємодії з самою економікою. Економічна освіта – це консолідація між сферою знання і цінностей та об'єктивною реальністю.

Головною проблематикою України було і залишається питання впливу на розвиток освіти соціально-економічних чинників, так як за часту недостатню увагу до цього криється в психологічній площині. Тобто, у країні освітній процес розглядається у більшій мірі лише як соціальний та культурний аспект, упускаючи із виду той факт, що навчаючись та отримуючи відповідні знання, індивід, у першу чергу має бути готовим до виконання стратегічних запитів економіки. Виходить, що здобуття освіти, у кінцевому результаті має на меті формування індивіда, який приймає успішну участь у найважливіших економічних процесах.

Однак, варто зауважити, що існує багато чинників, які гальмують процеси освіти, яка б могла готувати економічно підкованих індивідів.

Основні соціально-економічні аспекти, які мають вплив на економіку: рівень соціально-економічного розвитку країни, певного регіону та окремо взятої громади, особливості розвитку соціальної інфраструктури, характер та тип власності підприємств, розподільних відносин, перепис населення за соціальними групами, та його статевовіковий склад, народжуваність і смертність, міграція, зайнятість, професійно-кваліфікаційна структура, показники рівня доходу на душу населення та домогосподарств, рівень державного управління та фінансування системи освіти[20].

Виходить, що удосконаливши не лише систему інвестування в освіту, але й саму освіту, скорегувавши її у відповідності до реалій сьогодення, можна досягти значного рівня розвитку людського капіталу, що у свою чергу призведе до зростання економіки країни.

1.2 Методичні аспекти оцінки стану соціальної безпеки населення

Так як, найяскравішим показником розвитку людського капіталу, а відповідно й світовим індикатором СБ – є індекс людського розвитку (далі - ІЛР), то варто визначити їх рівень на території України та у зарубіжних країнах, що наведено у табл. 1.2. ІЛР – показник, діючий у трьох взаємопов'язаних площинах:

довготривале та здорове життя, доступ до знань і гідний рівень життя, які виражають довгостроковий прогрес людського розвитку.

Наразі, на просторах мережі Інтернет важко знайти достовірну інформацію щодо ІЛР станом на 2022-2024 роки, проте як зазначають експерти, становище України в даному рейтингу значно погіршиться, зокрема через вимушену причину – війну. Що ж до інших, вказаних країн у таблиці, гадаю, що їх позиції плюс-мінус зміняться на 1-3 позиції, що не суттєво вплине на їх високорозвиненість загалом.

Як ми бачимо, то рівень України за остання 5 років не перевищує планки 74 місця, що пов'язано, зокрема із нормотворчими актами, які начебто і прописують гарантію прав і свобод, мінімальних виплат та допомог, але всі ці прописи – є теоретичними, і на практиці не відповідають реаліям сьогодення. Також важливим фактором – є просто неспроможність покрити витрати або ж досягти тої планки, яку держава ставить перед собою. Гадаю, краще трохи знизити планові показники, аби якісніше виконати роботу, заклавши міцний фундамент для руху уперед.

Таблиця 1.2

Індекс людського розвитку за 2018-2023 рр.

Індексу людського розвитку				
Рік	Україна	Норвегія	Німеччина	США
2018	88 місце – 0,751	1 місце – 0,953	5 місце – 0,936	13 місце -0,924
2019	88 місце – 0,750	1 місце – 0,954	4 місце – 0,939	15 місце – 0,920
2020	74 місце – 0,779	1 місце – 0,957	6 місце – 0,947	17 місце – 0,926
2021	77 місце – 0,773	2 місце – 0,961	9 місце – 0,942	21 місце – 0,921

*Джерело: розроблено за даними [21,22]

Однак, уже у 2024 році даний показник становив 0,734, за яким Україна займає 100 місце зі 193 країн і територій.

Як ми бачимо, то рівень України за остання 5 років не перевищує рівня 74 місця і навпаки знизився, що пов'язано, як із повномасштабним вторгненням на територію України, так і зокрема із нормотворчими актами, які начебто і прописують гарантію прав і свобод, мінімальних виплат та допомог, але всі ці прописи – є теоретичними, і на практиці не відповідають реаліям сьогодення. Також важливим фактором – є просто неспроможність покрити витрати або ж

досягти тої планки, яку держава ставить перед собою. Гадаємо, краще трохи знизити планові показники, аби якісніше виконати роботу, заклавши міцний фундамент для руху уперед.

Як ми бачимо, то для позитивного розвитку ЛК – необхідним є удосконалення рівня якості життя населення, а відповідно й СЗ. Виходить, що варто інвестувати не лише у окрему категорію ЛК, але й в такі сфери як охорона здоров'я, освіта, духовний розвиток, тощо, і загалом усіх тих сфер, які забезпечують розвиток людини як людського капіталу, з метою збагачення ринку праці ефективними та професійними працівниками, що підвищить рівень розвитку економіки.

Варто зауважити, що поряд із розвитком ЛК, паралельно його процесам, реалізуються соціальні послуги – як система зменшення дії наслідків настання соціальних ризиків., а в деяких випадках і як передумова мінімізації настання самого ризику.

Індекс соціального прогресу (Social Progress Index (SPI)) – відносно новий зарубіжний показник рівня добробуту населення (охорона здоров'я, доступ до інформації, екологічна стабільність), розроблений М. Портером у 2013 році, який оцінює стан суспільства щодо забезпечення базових потреб населення (харчування, безпека, медицина), ґрунтуючись на перспективах та можливості розвитку людського потенціалу (забезпечення прав та можливостей людини). За даними показником, Україна у 2021 році досягла значення 75,78, зайнявши 48 сходинку серед 168 країн, які прийняли участь. При цьому, у 2019 році Україна займала лише 80 сходинку із значенням 66,97, що визначає факт того, що Україна порівняно із 2019 роком піднялась на 32 позиції у 2021 році.

На жаль, наразі знайти нові дані щодо індексу неможливо, адже від 2022 року важко провести коректну оцінку і оновити дані, проте показники за 2019 та 2021 роки вказують на те, що динаміка зростання була дуже позитивною, і напевне якби не війна в Україні, цей показник би досяг нового рівня значення.

Індекс добробуту – один зі світових індикаторів СБ, який щорічно розробляється Legatum – британським інститутом, та включає в себе спектр

індикаторів, серед яких можна визначити: інвестиційне середовище, доступ до ринків та інфраструктура, умови життя, охорона здоров'я, освіта, тощо.

Індекс поточного становища, станом на 2023 рік, зріс і склав 46,4, що на 5,4 п. вище за рівень цього показника у грудні того ж року. Індекс економічних очікувань у січні зменшився на 3,7 п. та склав 108,8 п. У січні показник індексу очікуваної динаміки безробіття зменшився на 0,7 п. та склав 129,3 п. Індекс інфляційних очікувань зменшився на 3,6 п. та склав 178,1 п. Очікування українців щодо курсу гривні впродовж найближчих 3 місяців того ж року незначно погіршилися: індекс девальваційних очікувань зріс на 0,2 п. та склав 147,9 п. Значення індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200[25].

Індекс глобальної конкурентоспроможності - глобальний показник ранжування країн світу, список якого нараховує 113 складників, що об'єднаних у 12 показників:

- ✓ якість інститутів,
- ✓ інфраструктура,
- ✓ макроекономічна стабільність,
- ✓ охорона здоров'я і початкова освіта,
- ✓ вища освіта і професійна підготовка,
- ✓ ефективність ринку товарів і послуг,
- ✓ ефективність ринку праці,
- ✓ розвиненість фінансового ринку,
- ✓ рівень технологічного розвитку,
- ✓ розмір внутрішнього ринку,
- ✓ конкурентоспроможність компаній,
- ✓ інноваційний потенціал.

У 2021 році, Україна посіла 54 місце за даним показником. що у порівнянні з 2017 роком підвищило Україну на 6 сходинок уперед.

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України – це національна методика обрахунку економічної безпеки, яка базується на 9 середньозважених субіндексах, у розрізі 130 окремих індикаторів, що дають

цілісну оцінку загальному стану безпеки на основі статистичних даних та опитуваннях респондентів. Однією зі складових методики – є СБ, як основа розвитку людського капіталу у процесі відновлення економіки. Одним із індикаторів СБ є відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів, ваговий якого складає 0,0857; обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, відсотків ВВП - 0,0651; обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, відсотків ВВП - 0,0610. Сама ж СБ як елемент економічної безпеки, визначається ваговим коефіцієнтом у 0,1013.

Методологія розрахунків показників соціальної безпеки НДІ праці і зайнятості населення Мінсоцполітики України і НАН України – це методологія, основною метою реалізації якої є перелік та оцінка показників та їх значення, а також методичні підходи та методики щодо розрахунку показників соціальної безпеки, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу соціальної безпеки.

Методологія базується на комплексному аналізі показників соціальної безпеки. При цьому враховувались такі вимоги до цих показників, як:

1. кількість показників повинна бути досить обмеженою, але повністю характеризувати стан безпеки у вибраних напрямках соціальної політики в країні чи регіоні;
2. статистичні дані за вибраними показниками повинні бути об'єктивними, достовірними, точними, доступними і зібраними без зайвих витрат і додаткових зусиль;
3. показники соціальної безпеки повинні відноситись до компетенції відповідного органу державної виконавчої влади, яка відповідає за певний напрям соціальної політики, як стрижня внутрішньодержавної політики[28].

І навіть не зважаючи на поточне становище економіки України і воєнного стану на її території, вона все одно залишається прихильником інноваційної діяльності і показує відповідні результати на міжнародній арені.

Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) – це показник із 80 індикаторів, який досліджує інноваційний потенціал та стан країни, крізь призму світової економіки, охоплюючи великий спектр багатовимірних інновацій.

У 2023 році Україна покращила свій рейтинг та посіла 55 позицію (у 2022 році посідала 57 позицію) в рейтингу Глобального Інноваційного Індексу (із 133 країн), а також посіла 34 місце серед 39 економік Європи.

У 2024 році відбулося погіршення, Україна посіла 60 позицію із 133 країн та 34 позицію серед 39 економік Європи.

Деякі складові рейтингу[29, 30]:

- регуляторне середовище – 106 позиція (– 31 позиція)
- бізнес середовище – 84 позиція (+ 15 позицій)
- людський капітал та дослідження – 54 позиція (– 7 позицій)
- освіта – 43 позиція (– 12 позицій)
- R&D – 69 позиція (– 1 позиція)
- інформаційно-комунікаційні технології – 56 позиція (+ 3 позиції)
- знання та результати наукових досліджень – 34 позиція (+ 11 позицій)

Глобальний індекс екосистем стартапів (Global startup ecosystem index) - індекс складається як за окремими містами, так і за країнами світу. Індекс кожної екосистеми має загальний бал, який є сумою трьох підіндексів, що вимірюють кількість, якість і бізнес-середовище. StartupBlink постійно змінює алгоритм розрахунку індексу, а також його структурні елементи[31].

У 2024 році Україна посіла 46-те місце в щорічному рейтингу стартап-екосистем Global Startup Ecosystem Index 2024 від Глобального дослідницького центру стартапів та інновацій StartupBlink. Україна покращила свій рейтинг на 3 позиції у порівнянні з 2023 роком, коли посіла 49 місце. У 2024 році Україна увійшла до топ-10 країн Східної Європи та посіла 9 місце. Також в Україні є 6 міст, які входять до топ-1000 міст Global Startup Ecosystem Index 2024, серед яких Київ (75 місце), Львів (397 місце), Харків (599 місце), Одеса (682 місце), Тернопіль (962 місце) та Дніпро (969 місце)[29].

Україна – це не лише країна інновацій, це й країна добробуту, а в часи війни цей добробут важливий не лише для вікового населення, але й для дітей, чие майбутнє формується прямо зараз. Саме тому, починаючи від 2022 року в Україні

з'явився новий показник, метою якого є вивчення стану захищеності дітей від дій країни-агресора.

Індекс майбутнього – показник, діапазон якого складає від 0 до 1, де більше значення вказує на те, що дитина повністю охоплена всіма потрібними їй благами, починаючи від дотримання основних прав і свобод і закінчуючи виміром рівня добробуту українських дітей.

Даний індекс розроблений за участю першої леді Олени Зеленської та Фондації Олени Зеленської, а також міністра освіти і науки України Оксена Лісового та його заступниці Євгенії Смірної.

Представлення результатів дослідження відбулося 26 лютого 2024 року в рамках виставки «Ательє мрій», організованої Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ).

Пілотне дослідження показало, що показник складає 0,64, що було враховано за дев'ятьма основними показниками індексу:

1. Фізичне здоров'я
2. Ментальне здоров'я
3. Безпека
4. Освіта
5. Сім'я
6. Система інституційного догляду
7. Соціальні навички
8. Емоційні навички
9. Рівень ризикової поведінки серед дітей

Також, під час оприлюднення результатів було визначено й позитивні моменти, зокрема:

- Було відновлено 565 закладів освіти.
- Облаштовано 22 453 укриттів для шкіл та ЗВО.
- 166,5 тисяч одиниць канцелярії та девайсів було передано до шкіл для учнів та вчителів у 10 областях України.
- У 17 областях було відкрито 165 цифрових освітніх центрів.
- Понад 195 тисяч педагогів пройшли навчання у сфері метального здоров'я.

Безпека, на сьогодні, один з основних пріоритетів України для забезпечення соціальної безпеки, виміряти який можливо завдяки світовому показнику – Глобальний індекс миру (Global Peace Index).

Відповідно, починаючи із 2014 року, Україна перестала бути абсолютно мирною країною, а з 2022 року, від дня введення воєнного стану по всій її території, цей показник досяг антирекорду, увівши Україну в десятку найнеспокійніших країн світу.

Нижня десятка (від найнеспокійнішої вгору): Ємен 163 місце — 3.397, Судан, Південний Судан, Афганістан, Україна 159 місце 3.28, Конго, Сирія, Росія 3.134, Ізраїль 155 місце 3.115, Малі). Рейтинг заснований на 23 показниках, поділених на три категорії: соціальна безпека, масштаби локальних та міжнародних конфліктів та ступінь милітаризму. Згідно з дослідженням, загалом рівень світу в усьому світі цього року опустився 2024 року на 0,56% — в основному через війни в Україні та в секторі Гази[34].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

2.1 Оцінка рівня соціальної безпеки населення України

З метою цілісного охоплення та бачення реальної картини стану соціальної безпеки, варто розглядати її у розрізі індикаторів – системних показників, які визначають стан СБ для подальшої кореляції та усунення негативних факторів, які на неї впливають. На сьогоднішній день, в Україні, визначають перелік 15 індикаторів СБ[35]:

1. Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 75 відсотків медіанного рівня загальних доходів, %.
2. Відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів.
3. Відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів.
4. Співвідношення загальних доходів 10 відсотків найбільш та найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів), разів.
5. Частка витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств, %.
6. Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, відсотків ВВП
7. Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, % ВВП.
8. Чисельність ВІЛ-інфікованих осіб з діагнозом, що встановлений уперше в житті, осіб на 100 тис. осіб населення.
9. Чисельність хворих на активний туберкульоз із діагнозом, що встановлений уперше в житті, осіб на 100 тис. осіб населення.
10. Загальна чисельність учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів, відсотків до загальної чисельності постійного населення у віці 6 – 17 років.

11. Сума несплаченої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) до фонду оплати праці за грудень (червень) звітного року, %.
12. Рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. осіб населення).
13. Рівень зайнятості населення у віці 15 – 70 років, % населення відповідної вікової групи.
14. Відношення середньомісячної заробітної плати, нарахованої в середньому за годину, у країнах ЄС-27 та в Україні, разів.
15. Відношення середньої вартості 1 кв. метра загальної площі житла до середньомісячної заробітної плати, разів.

Реінтегруючи вищевказаний перелік у систему соціально-трудових відносин, клейстером яких є ринок праці, варто поєднати людський капітал як основу соціальної складової, реалізованої багажем знань, умінь та професійних навичок з економічними процесами, які як наслідок призводять до сталого розвитку та відновлення економіки. Відповідно, складається певний оціночний комплекс СБ на ринку праці, який включає в себе:

- рівень зайнятості населення (%);
- рівень безробіття (за методологією МОП), %;
- середньооблікова чисельність працівників, осіб;
- середньомісячна заробітна плата, грн.;
- індекс реальної заробітної плати, %;
- співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів.

Рівень зайнятості населення – це відсоткове співвідношення числа зайнятих осіб у віці від 15 років до чисельності усього населення країни, за однаковими умовами порівняння. Надалі, у табл. 2.1, ми можемо розглянути як змінювалися зайнятість та безробіття на період 2006-2021 рр. Як ми бачимо, то у 2006 році рівень зайнятості усього населення складав 57,9%, досягнувши максимуму у 2013 році із відсотковим значенням 60,3. Надалі рівень не перевищував 58% до 2019 року, і вже у 2021 році цей показник знизився до 55,7% зайнятості.

Таблиця 2.1

Показники зайнятості та безробіття за 2006–2021 рр.

Показники	2006	2008	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2021
Рівень зайнятості, усього, %	57,9	59,3	59,2	60,3	56,6	56,7	56,3	56,1	57,1	58,2	55,7
Рівень зайнятості у міських поселеннях, %	56,8	58,2	57,6	58,9	56,9	57,4	57,0	56,9	58,1	59,1	56,7
Рівень зайнятості у сільській місцевості, %	60,5	61,8	63,0	63,5	55,9	55,1	54,9	54,4	55,0	56,2	53,6
Рівень безробіття усього, %	6,8	6,4	7,9	7,2	9,3	9,1	9,3	9,5	8,8	8,2	9,9
Рівень безробіття у міських поселеннях, %	7,3	6,7	8,0	7,1	9,2	9,0	9,2	9,3	8,6	8,0	9,5
Рівень безробіття у сільській місцевості, %	5,8	5,7	7,5	7,3	9,5	9,4	9,7	9,9	9,2	8,7	10,7

*Джерело: [36]

Щодо зайнятості у міських поселеннях, то станом на 2006 рік зайнятість становила 56,8%, досягнувши максимального значення у 2019 році – 59,1%. І вже у 2021 році показник зайнятості по міських поселеннях став нижче, аніж у 2006 році, отримавши відсоткове значення 56,7.

Розглядаючи показники зайнятості у сільській місцевості, варто зазначити, що показники у порівнянні із міськими поселеннями були вищими, і становили 60,5% у 2006 році. Найвищого значення рівень зайнятості у сільській місцевості досягнув у 2013 році, встановивши планку у 63,5%. І станом на 2021 рік, показники склали 53,6%.

Рівень безробіття, навпаки у порівнянні із зайнятістю зріс, і в 2006 році становив 6,8%, а вже на 2021 рік – 9,9%. Безробіття у міських поселеннях зросло у порівнянні з 2006 роком з 7,3% до 9,5% у 2021. І безробіття у сільській місцевості у 2006 році склало 5,8%, а в 2021 – 10,7%.

Дана статистика говорить про те, що рівень зайнятості підтримується та корелюється державою, а от процеси безробіття хаотично охоплюють населення, зростаючи з кожним роком.

Надалі, у таблиці 2.2, ми можемо проаналізувати процеси зайнятості та безробіття у динаміці з 2000 по 2021 рр.

Таблиця 2.2

Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 рр.

	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстрованих безробітних
2000	48923,2	21150,7	18520,7	2630,0	12,4%	1178,7
2001	48457,1	20893,6	18453,3	2440,3	11,7%	1063,2
2002	48003,5	20669,5	18540,9	2128,6	10,3%	1028,1
2003	47622,4	20618,1	18624,1	1994,0	9,7%	1024,2
2004	47280,8	20582,5	18694,3	1888,2	9,2%	975,5
2005	46929,5	20481,7	18886,5	1595,2	7,8%	891,9
2006	46646,0	20545,9	19032,2	1513,7	7,4%	784,5
2007	46372,7	20606,2	19189,5	1416,7	6,9%	673,1
2008	46143,7	20675,7	19251,7	1424,0	6,9%	596,0
2009	45962,9	20321,6	18365,0	1956,6	9,6%	693,1
2010	45778,5	20220,7	18436,5	1784,2	8,8%	452,1
2011	45633,6	20247,9	18516,2	1731,7	8,6%	505,3
2012	45553,0	20393,5	18736,9	1656,6	8,1%	467,7
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7%	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7%	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5
2018	42153,2	17296,2	15718,6	1577,6	9,1%	341,7
2019	41902,4	17381,8	15894,9	1486,9	8,6%	338,2
2020	41588,4	16917,8	15244,5	1673,3	9,9%	459,2
2021	41167,3	16666,8	14957,3	1709,5	10,3%	295,0

*Джерело: [37]

Як ми бачимо, то найвищого відсотку безробіття було досягнуто у 2000 році – 12,4%, через нестабільну економічну ситуацію у країні; надалі цей показник знижувався і коливався від 9,7% до 6,9%. Уже в 2019 році, із початком пандемії рівень безробіття трохи знизився, так як набули популярності віддалені вакансії, що у свою чергу, на наступні роки, потягнуло зростання показника безробіття, через диспропорцію попиту та пропозиції на ринку праці.

Поряд із процесами зайнятості, варто розглядати й ціну трудового потенціалу населення. Тож, надалі, ми можемо проаналізувати у табл. 2.3 середньомісячну заробітну плату (далі – ЗП) по видах економічної діяльності. Станом на 2024 рік, середньомісячна ЗП, у середньому по економіці складала 14577 грн.

Таблиця 2.3

Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за III квартал
2024 року

Вид економічної діяльності	Середньомісячна заробітна плата	
	грн.	% до середнього рівня по економіці
У середньому по економіці	14 577	100,0
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	18 970	130,1
Промисловість	23 643	162,2
Будівництво	17 515	120,1
Оптова та роздрібна торгівля	26 093	179,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	22 331	153,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	16 166	110,9
Інформація та телекомунікації	52 589	360,7
Фінансова та страхова діяльність	41 592	285,3
Операції з нерухомим майном	20 370	139,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	29 924	205,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	30 114	206,6
Освіта	14 219	97,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	17 519	120,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	16 800	115,2

*Джерело: [38]

Найбільш оплачуваним видом діяльності виявилися інформація та телекомунікації, заробітна плата за які склала 52589 грн., що становить 360,7% до середнього рівня по економіці. Середнє значення серед вказаних видів діяльності має державне управління й оборона і обов'язкове соціальне страхування, із ЗП 30114 грн, що еквівалентно 206,6 % до середнього рівня по економіці. І найнижча зарплата спостерігається у сфері освіти, складаючи 14219 грн, що є навіть меншим за саму середню заробітну плату по країні.

Говорячи про ЗП, завжди варто розглядати й номінальну та реальну ЗП, що можна проаналізувати на рис. 2.1. Як ми бачимо, то найбільший розрив спостерігається між номінальною та реальною ЗП у 2015 році, де реальна ЗП склала 79,8%, а номінальна – 120,5%. У 2021 році реальна ЗП склала 110,5%, а номінальна – 120,9%.

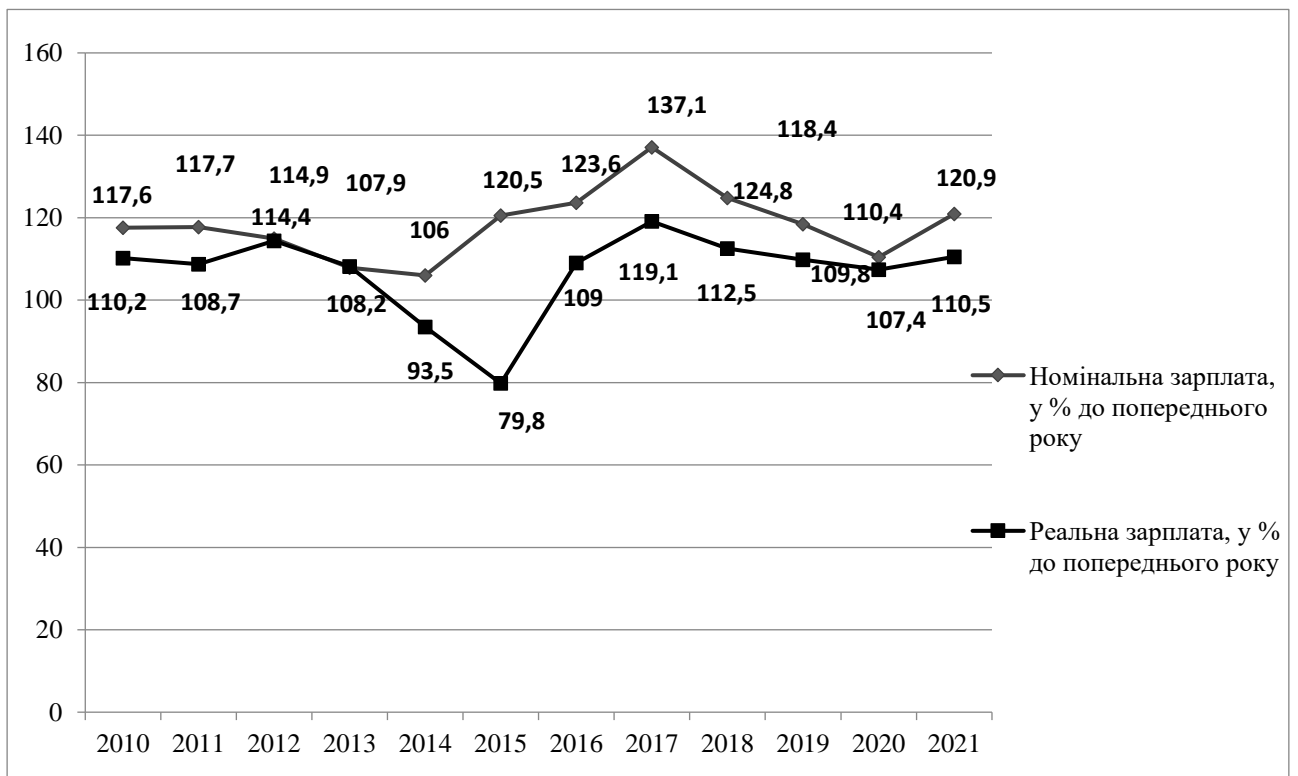

Рис. 2.1 Зміна номінальної та реальної заробітної плати, % до попереднього року

*Джерело: [39]

Тому, унаслідок посилення конкуренції за працівника, за оцінками НБУ прогнозовано зростання заробітних плат, зокрема номінальної та реальної, що можна проаналізувати з рис. 2.2.

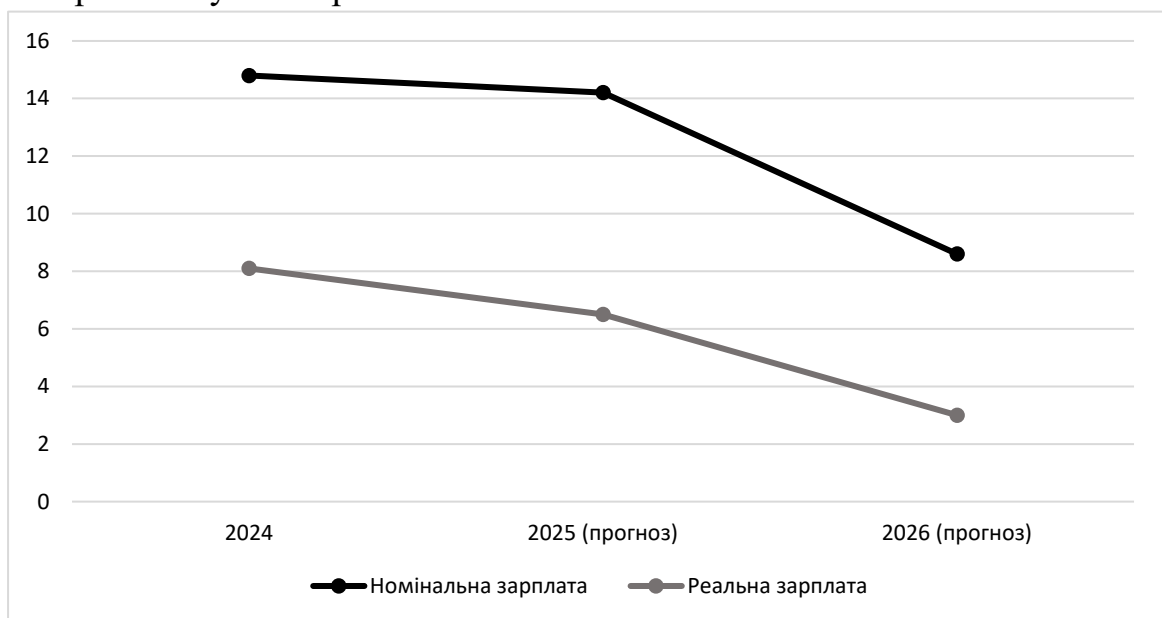

Рис. 2.2 Зростання номінальної та реальної заробітної плати у 2024-2026 роках (%)

*Джерело: розроблено автором за даними [40]

Як ми бачимо, то номінальна ЗП зросте на 14,2% у 2025 році, а реальна ЗП, у тому ж році на 6,5%.

Відповідно, прогнози на 2026 складають зростання на 8,6% для номінальної ЗП та на 3,0% для реальної ЗП.

Зайнятість, безробіття, вакантні місця – поняття, що змушують задуматися й про гідну заробітною платою для працівника, яку одразу ж варто розраховувати як чистий дохід, тобто номінальну заробітну платою, яку отримує працівник і яка визначає суму, яку робітник отримує за виконану роботу. При цьому реальна заробітна плата – це кількість товарів та послуг, які може дозволити купити собі працівник за номінальну заробітну платою. Про те, тут варто не забувати, що реальна заробітна плата не завжди відповідає бажанням та основним потребам її отримувачів.

Відповідно, у табл. 2.4, ми можемо проаналізувати середньооблікову кількість працівників за видами економічної діяльності на період 2019-2024 рр.

Таблиця 2.4

Середньооблікова кількість штатних працівників за видами економічної діяльності 2019-2022 рр., тис.

	2019	2020	2021	2022
Усього	7443	7345	7096	...
Сільське, лісове та рибне господарство	440	410	399	...
Промисловість	1867	1797	1765	...
Будівництво	194	196	219	...
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	765	791	805	...
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	635	626	612	...
Тимчасове розміщування й організація харчування	76	68	65	...
Інформація та телекомунікації	112	106	104	...
Фінансова та страхова діяльність	167	172	170	...
Операції з нерухомим майном	75	74	73	...
Професійна, наукова та технічна діяльність	198	203	205	...
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	179	167	182	...
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	390	424	398	...
Освіта	1315	1319	1157	...
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	872	832	799	...
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	134	137	120	...

*Джерело: [41]

Як ми бачимо, стабільна динаміка коливання кількості працівників за всі проаналізовані роки спостерігається у сфері промисловості, друге місце займає сфера освіти, і найменшу кількість штатних працівників налічують сфери тимчасового розміщування й організація харчування та операції з нерухомим майном.

У свою чергу, ми можемо, у табл. 2.5 проаналізувати ЗП штатних працівників за регіонами за січень 2022 року, так як на жаль, через війну в Україні, актуальна інформація відсутня, через складнощі її отримання.

Таблиця 2.5

Заробітна плата штатних працівників за січень 2022 року по регіонах, грн

	Нараховано в середньому працівнику				Індекс реальної заробітної плати:	
	січень 2022 року грн	у % до			січень 2022 р. у % до грудня 2021 р.	січень 2022 р. у % до січня 2021 р.
		грудня 2021 року	січня 2021 року	середнього рівня по економіці		
Україна	14 577	83,5	118,2	100,0	82,5	107,4
Вінницька	12 555	81,1	116,8	86,1	80,4	107,2
Волинська	11 735	80,5	116,8	80,5	79,4	105,7
Дніпропетровська	14 479	91,7	113,6	99,3	90,6	103,3
Донецька	15 480	90,0	112,3	106,2	89,4	102,1
Житомирська	12 123	82,9	119,9	83,2	82,3	109,9
Закарпатська	12 115	76,8	116,3	83,1	75,6	106,0
Запорізька	14 510	86,0	115,7	99,5	84,7	105,9
Івано-Франківська	11 827	84,6	112,0	81,1	83,4	101,3
Київська	15 152	87,0	119,8	103,9	86,0	108,4
Кіровоградська	11 658	87,4	119,2	80,0	85,9	107,8
Луганська	12 266	77,7	118,8	84,1	76,9	108,7
Львівська	12 936	84,8	117,2	88,7	83,4	107,1
Миколаївська	14 382	78,1	114,7	98,7	77,3	104,2
Одеська	12 960	84,3	117,9	88,9	83,2	107,1
Полтавська	13 412	83,9	118,1	92,0	82,6	107,1
Рівненська	13 358	77,7	117,1	91,6	76,9	106,8
Сумська	12 119	83,0	117,6	83,1	81,4	104,9
Тернопільська	11 455	79,6	115,5	78,6	79,1	105,3
Харківська	12 510	84,3	120,7	85,8	83,0	109,0
Херсонська	11 778	82,6	118,1	80,8	82,3	109,0
Хмельницька	12 352	76,3	115,2	84,7	75,4	104,8
Черкаська	12 311	85,4	117,7	84,5	84,7	106,1
Чернівецька	11 326	79,1	116,8	77,7	78,0	107,1
Чернігівська	11 853	87,6	120,0	81,3	86,2	107,8
м. Київ	21 347	79,8	121,8	146,4	78,5	110,2

*Джерело: [42]

Як ми бачимо, то найвищий рівень ЗП спостерігається у м. Київ – 21347 грн, що є значно більшою сумою за середнє по країні на 6770 грн. І хоч промислово розвинені

області і мають вищий рівень ЗП, однак через війну там спостерігається брак робочої сили, руйнація інфраструктури, перенесення виробництва та навіть окупація. Відповідно, диспропорція рівня ЗП столиці з іншими регіонами, створює внутрішню трудову міграцію, що стає причиною збільшення робочої сили в одних регіонах, і дефіцит у інших, менш розвинених.

Областями з найменшими заробітними платами штатних працівників є: Тернопільська область – 11 455 грн (78,6% від середнього рівня по економіці), Чернівецька – 11 326 (77,7% від середнього рівня по економіці), Хмельницька – 12 353 грн. Найвища зарплатня була зафіксована в Донецькій області (15 480 грн), Київській (15 142 грн) та Дніпропетровській (14 479 грн). Тобто, за географічним розрізом східні промислові області мають значний розвив з західними.

Що ж до суми середньої заробітної плати, її рівень залишався незмінним на період з лютого по травень 2024 року, проте уже в червні того ж року, її рівень зріс на 2,5%, збільшившись з 20 тис. до 20,5 тис. грн для вакансій від Сил оборони. Цивільні професії та їх заробітні плати залишилися незмінними.

Виходить, що та ж сама нерівномірність у ЗП по регіонах, тягне за собою процеси безробіття, зокрема через неможливість мобільності населення, невідповідності кваліфікації робітника, тощо, що можна переглянути у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Кількість зареєстрованих безробітних в Україні за 2024 рік, тис.

2024	Зареєстрованих безробітних
січень	101,4
лютий	109,8
березень	118,5
квітень	121,2
травень	115,8
червень	110,7
липень	106,7
серпень	104,7
вересень	102,7
жовтень	98,6
листопад	96,0

*Джерело: [43]

Ми бачимо, що найвищого рівня безробіття було досягнуто у квітні (121,2 тис.) – це як раз період виходу із зимової стагнації, і мотивація знайти роботу, при тому, що кількість вакансій достатня, але низька ЗП, невідповідні

умови праці, тощо, стали причиною зростання рівня безробіття. Проте, варто відзначити, що вже у листопаді даний показник знизився до 96,0 тис. осіб, що ніби є і позитивним показником, проте вказує лише на витік «розумової сили» з країни, збільшення кількості вакансій, але при цьому низький попит на неї та низку інших передумов до цього.

Тож, статистика по безробіттю – є неабияк важливою, ураховуючи ризик, через нелегальне працевлаштування, зменшення кількості податкових надходжень до бюджету, а також набуття особою категорії незахищеної верстви населення. Станом на 2019 рік кількість зареєстрованих безробітних на кінець вказаного року становила 338,2 тис. осіб у розрахунку на 41922,7 тис. населення України. У 2020 році рівень безробіття сягнув 459,2 тис. осіб у перерахунку на 41629,9 тис. населення. 2021 рік навпаки знизив рівень і сягнув 295,0 тис. осіб у розрахунку на 41208,1 тис. населення. На кінець 2022 року, у розпал воєнного стану, кількість безробітних сягнула 186,5 тис. осіб, що пояснюється виїздом населення закордон із різних причин, наслідком чого стало зменшення кількості населення на рівні 41167,3 тис., а також тих, хто стояв на обліку у службах зайнятості, тому що значна кількість населення, причому обох статей доєдналася до лав ЗСУ, чим зменшила рівень безробіття, але не рівень зайнятості.

Станом на 2023 рік, рівень безробіття, як зазначає Мінфін, становив у січні 166,0 тис. осіб, а в лютому 150,0 тис. осіб. Дана ситуація пояснюється тим, що частина тимчасово окупованих територій, не в змозі надавати інформацію як по зайнятості, так відповідно й по безробіттю. Як ми бачимо, то найвищий показник безробіття визначається у 2020 році, який став періодом розгортання пандемії Covid-19, який спричинив високу смертність, різке перенавантаження на заклади охорони здоров'я та несподіваний перехід на дистанційну роботу, з якою більшість не справлялася.

На початку 2024 року 96 120 людей були офіційно зареєстровані в держслужбі як люди, що не мають роботи. Але ця цифра вдвічі менша, ніж була станом на 1 січня 2023 року. Тоді безробітних налічувалося 186 508. За видами економічної діяльності підприємств, на яких раніше працювали безробітні

найбільше людей були на державному управлінні й обороні; обов'язковому соціальному страхуванні (13 397 людей), займалися оптовою та роздрібною торгівлею; ремонтом автотранспортних засобів і мотоциклів (13 054), вели сільське, рибне чи лісове господарство (10 883). Станом на 1 січня 32 388 вакансій зареєстровані в Державній службі зайнятості (на 1 січня 2023 було 21 241 вільних робочих місць). У вересні перша віцепрем'єр-міністерка — міністерка економіки Юлія Свириденко спрогнозувала, що за 2023 рік рівень безробіття в Україні знизиться до 19%. У травні в НБУ повідомляли, що рівень безробіття поступово знижуватиметься: у 2023 році – до 18,3%, у 2024 році – до 16,5%, а у 2025 році – до 14,7%. За даними Державної служби зайнятості, станом на 1 березня 2023 року в Україні 150 тисяч людей мали статус безробітних. Серед них 43,3 тисячі чоловіків (29%) та 106,7 тисяч жінок (71%). У листопаді минулого року Нацбанк України оприлюднив дані, за якими станом на кінець жовтня 2023 року в Україні було зареєстровано 97,3 тисячі безробітних[44].

Навіть попри прогнози до зниження рівня безробіття, частка зайнятого населення не зростає. Наразі спостерігається тенденція до дефіциту робочих кадрів, але при цьому збільшення вакантних місць, що створює диспропорцію в пропозиції та попиті на ринку праці.

За даними Work.ua кількість вакансій у червні 2024 року досягнула рівня 110 тис., тобто збільшилася на 19 тис. за I півріччя поточного року. Однак, кількість залишених резюме, зокрема у тому ж місяці склала 304 тис, що майже на 47 тис. менше, аніж за період січня 2024 року і попередніх 2023 і 2022 років. Така статистика свідчить про те, що конкурентоспроможність роботодавців немає сенсу, оскільки зникає конкуренція за вакансії і починається пошук працівника. Тому, як зазначає Міністерство економіки України кадровий дефіцит сягнув майже 30%.

Проте, приріст вакантних місць дає про себе знати, зокрема з урахуванням віддаленості міста від зони активних бойових дій. Тому ми бачимо, що найбільша кількість робочих місць, у порівняння з довоєнним періодом, спостерігається у Івано-Франківську (+88%), на Закарпатті (+87%) і у Хмельницькій області (+55%).

Однак незмінним лідерами залишаються Київська, Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Івано-Франківська області.

І півріччя 2024 року, за офіційними даними Державної служби зайнятості, показує, що кількість безробітних зросла до 254,6 тис. осіб, з яких працевлаштовано 124, тобто близько 50 %. При цьому більш, ніж 4% з них, отримали гранти на навчання, а 9% - пройшли перекваліфікацію.

Відповідно, актуальною залишається проблематика працевлаштування молоді, зокрема у віковій категорії до 25 років, а це як раз ті, хто нещодавно закінчив ВНЗ, ще навчається або ж з підробітку хоче знайти стабільне робоче місце, кількість яких у червні 2024 року склала 35%. І трохи менше, у віковій категорії 25-34 роки, безробітними залишалися 24%.

Так як ще за період пандемії Covid-19, було введено низку посад по віддаленій роботі, то із початком повномасштабного вторгнення вони не втратили свою актуальність, а навпаки стали більш затребуваними.

Загалом, понад 14% потенційних працівників шукали саме дистанційні вакансії, при тому, що лише менше 7% із загальної кількості вакансій відповідали цим вимогам робітника.

Із початком введення воєнного стану на території України, кількість вакансій із дистанційною роботою зросла на 40%, від так, приріст вакантних місць у березні 2024 року порівняно із лютим 2022 року зріс: для Києва на 96%, Харкова – 68%, Львова – 35%, Одеси – 34% і Дніпра - 16% відповідно.

При цьому сфера військового рекрутингу розширила й спектр вакансій, про що свідчить статистика від work.ua, за даними якої лише у травні 2024 року кількість вакансій Сил оборони зросла на 15%, і склала понад 4,7 тис. вакансій. Непередбачувано, але й на збільшення кількості вакансій припав й приріст відгуків на них, тому у травні шукачі надіслали понад 16,7 тис відгуків, що на 10% більше, ніж у квітні того ж 2024 року.

Звісно, що найголовнішою проблемою у питаннях працевлаштування під час війни, залишається ВПО.

Так, на квітень 2024 р. в Україні нараховували 2,1 млн ВПО працездатного віку, проте офіційно працевлаштованими серед них були лише 800 тис. осіб. Згідно з офіційною статистикою, у I півріччі послуги Державної служби зайнятості отримали 67,3 тис. ВПО, з них: 50,1 тис. мали статус безробітних; 20,5 тис. були працевлаштовані, у тому числі 7,7 тис. – з наданням компенсації роботодавцю на оплату праці; 3,6 тис. проходили професійне навчання за сприяння служби зайнятості та 1,6 тис. отримали ваучер на навчання. Водночас Мінсоцполітики звітує про результативність заходів, яких уживають стосовно ВПО, зокрема зміни підходів до призначення соціальної допомоги цій категорії осіб (постанова КМУ від 26 січня 2024 р. № 94 «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб»), що стосується посилення адресності державної підтримки та надання допомоги лише найбільш уразливим категоріям ВПО, а також тим, хто зробив крок до економічного добробуту (працевлаштувався, відкрив ФОП чи принаймні став на облік до центру зайнятості)[46].

Розглядаючи працівника як людський капітал, варто розуміти, що освіта - є головною передумовою якісної кваліфікації фахівця. Чергове удосконалення системи освіти, відбулося як раз у переддень введення воєнного стану на території України, 23 лютого 2022 року, саме тоді Кабінет Міністрів України розпорядженням No286-р. схвалив «Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки». Відповідно, було узгоджено показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету, що можна проаналізувати із табл. 2.7.

Як ми бачимо, то пік видатків припадає на 2024 рік, проте планування на 2025-2027 роки зазнають зниження рівня видатків, що може негативно впливати на сферу освіти загалом.

І звісно ж соціальна сфера – як одна з основ соціальної безпеки населення, особливо у період війни, стає критично важливою для кожного громадянина, а отже потребує немалої уваги до себе.

Таблиця 2.7

Показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету на 2023-2027 роки, млн

Найменування	2023 рік (звіт)	2024 рік (затверджено)	2025 рік (план)	2026 рік (план)	2027 рік (план)
Загальний фонд	32156,4	38321,8	34179,5	3479,5	34179,5
Спеціальний фонд	16866,8	22370,5	19510,5	19037,0	19028,3
Разом	49023,2	60692,3	53690,0	53216,6	53207,8

*Джерело[47]

Тому, у рамках Комплексної програми розвитку соціальних послуг у Дніпропетровській області на 2025 – 2028 роки, затверджено загальні обсяги фінансування, проаналізувати які можна у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Обсяги фінансування Комплексної програми розвитку соціальних послуг у Дніпропетровській області на 2025 – 2028 роки

Джерела фінансування	Обсяги фінансування, усього	За роками виконання			
		2025 рік	2026 рік	2027 рік	2028 рік
Державний бюджет	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Обласний бюджет	1,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Місцеві бюджети	3 071,1	729,3	764,7	771,7	805,4
Інші джерела	16,9	8,7	2,7	2,7	2,7
Усього	3 089,3	738,3	767,7	774,7	808,5

*Джерело[48]

Загальні обсяги фінансування складають 3089,3 млн. грн. Програмою передбачається виконання таких завдань[48]:

1. удосконалення системи управління та адміністрування сфери надання соціальних послуг на регіональному рівні та на рівні територіальних громад області;
2. забезпечення розвитку мережі надавачів соціальних послуг усіх форм власності та підпорядкування;
3. приведення кадрового забезпечення системи надавачів соціальних послуг у відповідність до норм чинного законодавства і державних стандартів;

4. комунікації з мешканцями області у сфері надання соціальних послуг та підвищення їх обізнаності про права на отримання соціальних послуг.

2.2 Діагностика ключових загроз соціальній безпеці населення України

Досліджуючи соціальні ризики важливо приділяти увагу не лише небезпекам, але й майбутнім загрозам.

Законодавчо в Україні закріплено таке тлумачення соціального ризику: «наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України». Також Законом України «Про основи національної безпеки України» та у «Стратегії національної безпеки України» викладено типові загрози, характерні соціальній сфері, а зокрема й на ринку праці та в освіті, які є як наявними на сьогодні так можуть і прогресувати в майбутньому, а саме:

1. Безпекова ситуація у закладах освіти - брак укриттів або ж взагалі пошкодження чи руйнація закладу.
2. Неможливість стабільного відвідування учнями та студентами занять через часті відключення електроенергії, погане з'єднання Інтернет мережі, проблеми технічного характеру, тощо.
3. Невідповідна освіта запитам роботодавця.
4. Критична нестача фахівців у соціальній сфері, що скорочує швидкість надання необхідної соціальної допомоги населенню.
5. Невідповідність сум соціальних допомог вразливим категоріям населенням реаліям сьогодення.
6. Порушення логістики обробки даних та документів населення.
7. Недостатнє фінансування соціальної сфери як реалізатора соціальної безпеки.
8. Відсутність актуального законодавства по відношенню до вразливих категорій населення

9. Неповна інформаційна охопленість статистикою від роботодавців, яким на час воєнного стану дозволено відстрочити термін подання звітності щодо запланованих звільнень, що призводить до недостовірності чисельності зайнятості та безробіття.
10. Неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення.
11. Еміграція громадян України за кордон, особливо з початком війни та бажання цих громадян залишитися поза межами України.
12. Зменшення «розумової сили», відтік якої відбувається закордон, через не відповідну професійним здібностям та витраченим на освіту коштам та часу заробітній платі та її малу купівельну спроможність.
13. Зростаючий дефіцит робочих місць, через руйнування малого бізнесу, і у той же час низька економічна активність і недооцінка реальної вартості робочої сили, що призводить до зменшення професійних кадрів.
14. Зменшення кількості зареєстрованих безробітних, через відсутність інформації по тимчасово окупованих територіях України.
15. Страх людей до втрати статусу безробітного, через пошук роботи у службах зайнятості, за умови їх пропозиції до громадських робіт, відмова від яких позбавляє особу статусу безробітного, а отже і виплат по даній категорії.

Усі вищеперераховані ризики мають здатність до кількісного розширення та збільшення негативного впливу не лише на людину фізично та морально, але й на суспільство та економіку в цілому. Такі процеси вимагають від людства створення шляхів їх нейтралізації та в кращому випадку мінімізації таких проблемних питань суспільства.

Відповідно, автором було проведено соціологічне опитування з приводу питання «Як Ви гадаєте, за який період можливе максимальне післявоєнне відновлення України?». Опитування було проведено протягом 20 листопада 2024 року у соціальній мережі Instagram, за віковою категорією 24-65 років та в соціальній мережі Telegram, за віковою категорією 18-23 роки, участь у якому

взяли студенти 1-4 курсу Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, результати якого можна переглянути у додатку А та Б.

У віковій категорії 18-23 роки, було охоплено 119 осіб, які віддали свої голоси, з результати яких можна ознайомитися на рисунку 2.3.

Як ми бачимо, найменшу кількість голосів віддали за відповідь «1-3 роки» - це 2%, тобто у перерахунку на кількість людей – 3 особи; відповідно, відповідь «4-7 років» обрали 16%, тобто 19 осіб; відповідь «8-10 років» - 29% охоплених, тобто 34 особи; і найбільшу кількість голосів було віддано за відповідь «10 і більше років» - це 53%, а отже 63 особи.

Рис. 2.3 Результати опитування щодо періоду можливого максимального післявоєнного відновлення України, у % відповідей респондентів віком 18-23 років.

*Джерело: розроблено автором

Виходить, що більша частина опитаних має низький рівень довіри до того, що Україна зможе реалізувати повоєнне відновлення менше, ніж за 10 років, із чим ми погоджуємося, адже зважаючи на всі наявні фактори: вторгнення на територію України, руйнації, пошкодження, тощо, відбудова та поступове відновлення затягнеться на довгі роки, що спричинить, ще довше відновлення економіки, соціальної і освітньої сфери та навіть морально-психологічної адаптації як військових, так і цивільного населення.

Аналогічне опитування, але уже в соціальній мережі Instagram, охопило 81 людину за віковою категорією 24-65 років, 46 з яких залишили свій голос, що можна проаналізувати на рисунку 2.4 Ми бачимо, що найменшу кількість голосів було віддано за відповідь «4-7 років» - це 28%, тобто 13 осіб; 24%, тобто 11 голосів набрала відповідь «8-10 років»; і найбільшу кількість голосів отримала відповідь «10 і більше років» - це 48%, тобто 22 людини; і відповідно, 0 голосів набрала відповідь «1-3 роки».

Рис. 2.4 Результати опитування щодо періоду можливого максимального післявоєнного відновлення України, у % відповідей респондентів віком 24-65 років.

*Джерело: розроблено автором

Дане дослідження наводить на думку про те, а як же наразі оцінює своє становище саме населення? Адже з початком повномасштабного вторгнення постраждала не лише економіка, але й зазнали впливу процеси зайнятості, заборгованості виплат працівникам та не менш важливий рівень бідності населення.

Завдяки заходам, проведеним Держпраці з метою зменшення рівня тіньової зайнятості, у 2023 році понад 210 тисяч осіб, які працювали без оформлення трудових відносин, були офіційно працевлаштовані. Про це повідомляє пресслужба Міністерства економіки. За цей час служба провела 269 позапланових перевірок, під час яких виявлено 3935 порушень трудового законодавства. За

результатами перевірок суб'єктам господарювання було видано 279 приписів щодо усунення порушень[49].

Держпраці активно відстежує динаміку заборгованості із виплати заробітної плати, яка станом на 01.10.2024 складала 3 661,7 млн грн у 446 роботодавців. За останніми даними, найбільші борги зафіксовані Дніпропетровській – 785,1 млн грн, м. Київ – 517 млн грн, Харківській – 469,4 млн грн, Сумській – 330,3 млн грн, Львівській – 313,4 млн грн, Донецькій – 193,3 млн грн, Івано-Франківській – 179,9 млн грн, Одеській – 159,7 млн грн, Київській – 127,8 9 млн грн та Луганській областях – 124,6 млн гривень. Впродовж січня-вересня 2024 року тимчасовими комісіями, з урахуванням безпекової ситуації, проведено 855 засідань, на яких попереджено про дисциплінарну відповідальність 1 633 керівника[50].

За даними соціопитування Центру Разумкова, за рік до великої війни у 2021 році понад 35% українців вважали рівень свого добробуту поганим, 47% оцінювали його як середній, і лише 13,9% називали його гарним.

У 2022 році дещо збільшилася кількість тих, хто оцінював своє фінансове становище в межах бідності, а задоволених своїм добробутом було лише 9,6% громадян.

У 2023 році майже половина українців назвали свій добробут «не добрим і не поганим». Таких було 49,7%. Бідними себе вважали 34% опитаних, а задоволених своїми доходами були 12%.

У 2024 року тенденція збереглася на рівні попереднього року (кожен третій вважав себе бідним), тих, кого свій дохід задовольняє, наразі вже 14%.

Сімей, які заявили, що їм вистачає грошей на продукти та повсякденні витрати, але вони не можуть купити квартиру або машину, було лише 6% у 2021 та 2023 роках. У 2022 році таких сімей було трохи більше 7%, а у 2024-му вже майже 8%.

Водночас дуже мало українців, хто, за їхньою оцінкою, може купити все, що забажає. У 2021 році на такому рівні себе оцінили 0,9% опитаних, у 2022-му – лише 0,3%. Трохи цифра зросла у 2023 – до 1,3%, проте у 2024 році знову опустилася до 0,6%[51].

2.3 Ефективність соціальної політики у контексті захищеності населення від соціальних ризиків

Зазвичай, передумовою виникнення ризику – є недофінансування тих чи інших сфер життя населення, що призводить до настання самого ризику. Тож, у табл. 2.9 ми можемо проаналізувати систему видатків Зведеного бюджету України.

Таблиця 2.9

Динаміка видатків зведеного бюджету України, % ВВП

Категорія видатків	2019, факт	2020, факт	2021, факт	2022, січень-серпень	2023, факт	2024, факт	2025, прогноз
Видатки, усього	34,5	37,8	33,8	57,7	55,6	44,9	43,6
Загальнодержавні функції (без обслуговування боргу)	2,1	2,0	1,7	2,8	2,7	2,0	1,9
Обслуговування держборгу і виплати за ВВП-варантами	3,0	2,9	2,9	2,8	4,6	6,6	6,1
Оборона	2,7	2,9	2,3	19,0	15,7	6,5	6,5
Правоохоронна діяльність, безпека, суди	3,6	3,8	3,2	8,3	5,8	4,5	4,0
Економічна діяльність	3,9	6,2	5,4	2,1	4,8	5,3	5,2
Охорона навколишнього середовища	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Житлово-комунальне господарство	0,9	0,8	1,0	0,7	2,5	1,9	1,8
Охорона здоров'я	3,2	4,2	3,7	4,4	3,7	3,6	3,6
Культура, мистецтво і спорт	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5
Освіта	6,0	6,0	5,7	6,3	6,0	5,4	5,5
Соцзахист і соцзабезпечення	8,1	8,2	6,7	10,5	9,1	8,5	8,4
– трансферти Пенсійному фонду	4,6	4,8	3,7	4,0	3,9	3,7	3,7
– інші види соціального захисту	3,5	3,4	3,0	6,5	5,2	4,8	4,7

*Джерело: [52]

Як ми бачимо, майже за всіма видатками, що наведені у таблиці, а особливо за охороною здоров'я, освітою, соцзахистом і соцзабезпеченням, культурою, мистецтвом та спортом, їх фінансування у січні-серпні 2022 року досягло

найвищого показника. Але, за тими ж прогнозами видатки за цими категоріями починаючи з 2023 року зменшаться, про що говорять наслідки повномасштабного вторгнення на територію України.

Тому, можна точно сказати, що чи якісніше та раціональніше буде фінансування категорій, необхідних для подолання післявоєнної кризи, тим швидше Україна оговтається від наслідків повномасштабного вторгнення та зможе відновити не лише економічну та соціальну складові, але й дати новий поштовх до розвитку сфер, які забезпечують сталий розвиток соціальної безпеки населення.

Найкращим відображенням ефективності держави щодо здійснення соціальної безпеки – є статистична звітність, тобто конкретні дані, дії чи послуги, які відображають реалізацію у повному обсязі, і завдяки результатам яких можна скласти певну думку щодо їх ефективності. Одним із таких якісних і кількісних показників ефективності можна визначити Дніпровський міський центр соціальних служб.

Метою роботи Дніпровського міського центру соціальних служб (далі Центр) - є проведення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, і надання їм соціальних послуг. Відповідно до рішення Дніпровської міської ради від 24.05.2023 № 81/37 30 «Про реорганізацію Комунального закладу «Дніпровський міський центр денного перебування для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді» Дніпровської міської ради шляхом приєднання до Дніпровського міського центру соціальних служб» з 01.08.2023 Центру додані нові повноваження – надання послуг соціальної адаптації для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді, для цього при Центрі створено службу «Денний центр соціальної адаптації дітей та молоді».

Протягом 2023 року Центром охоплено соціальними послугами 9557 сім'ї/ особи, у яких 11 364 дорослих осіб та виховується 6597 дітей, у тому числі 2 864 внутрішньо переміщених осіб.

Також надані послуги: консультування – 2808, соціальна профілактика – 292, екстрене (кризове) втручання – 1502, інформування – 4961, соціальна адаптація - 25. В результаті наданих послуг отримали психологічну допомогу 1 387 осіб/сімей,

юридичну допомогу – 87 осіб/сімей, працевлаштована 21 особа, організовано необхідне лікування – 21 особа, вирішено житлово-побутові проблеми – 58 осіб, налагоджено зв'язки між членами родини – 626 осіб, отримання/відновлення реєстрації – 40 осіб, сприяння в оформленні/відновленні документів – 545 осіб.

Велика увага приділяється роботі з внутрішньо переміщеними особами. Протягом року охоплено соціальними послугами 568 сімей, 213 осіб охоплені різноманітними розважальними та тематичними заходами, 675 осіб отримали гуманітарну допомогу. У коворкінг-центрі, який працює з метою прискорення соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, забезпечено роботу мультимедійного простору. Протягом року коворкінг-центр відвідали 226 дорослих та 82 дітей, з яких 136 внутрішньо переміщених осіб, проведено 14 навчальних та розважальних заходів.

З 01.08.2023 соціальними послугами служби «Денний центр соціальної адаптації дітей та молоді» охоплено 44 сім'ї, в яких виховується 81 дитина, 32 з яких мають ВІЛ - позитивний статус. Всього послуги служби отримують 32 сім'ї, з них: послугу соціальної адаптації – 25 сімей, в них 51 дитина, послугу соціальної профілактики – 6 сімей, в них 11 дітей, консультування – 1 сім'я, в ній 1 дитина. Протягом звітного періоду сім'ям надано 304 індивідуальні та групові консультації. Проведено 2 вуличні соціальні акції «Бережіть себе», охоплено 470 осіб. У рамках співпраці з UNFPA (Фонд ООН у галузі народонаселення) та БО «Здоров'я жінки і планування сім'ї» працівниками Центру проведено 364 добровільних консультувань та тестувань на ВІЛ.

Одним із пріоритетних напрямків роботи Центру є надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, які постраждали від домашнього насильства. До «Спеціалізованої служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або 31 насильства за ознакою статі» звернулося за психологічною допомогою 304 особи. Протягом року надано 4724 послуги інформування, 555 послуг консультування, 16 – кризове та екстрене втручання, 114 – соціальної профілактики. При Центрі працює мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього

насильства та/або насильства за ознакою статі, за підтримки фонду ООН у галузі народонаселення функціонує додатково ще 3 такі мобільні бригади. Протягом 2023 року мобільними бригадами відпрацьовано 2115 повідомлень. Здійснено 2492 виїздів мобільних бригад; консультування – 834 особам; кризового та екстреного втручання – 1310 особам. Здійснено кризове втручання та терміново заселено до КЗСЗ «Центр соціальної підтримки дітей і сімей «Мамине щастя» ДМР 31 особу.

Протягом 2023 року проведено тренінговий курс «Батьківство в радість» для 3 груп отримувачів послуг, проведено по 11 занять для кожної групи, взяли участь 43 особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, 13 осіб з числа опікунів та прийомних батьків. Протягом року для отримувачів послуг Центру проведено 414 вуличні акції, в яких взяли участь 8477 осіб; 107 навчальних, розважальних та тематичних заходів, в яких взяли участь 3039 осіб[53].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЧИННИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

3.1 Пріоритети та можливості забезпечення соціальної безпеки населення в Україні

Із початком війни і до сьогодні, в Україні склався перелік основних пріоритетів для її відновлення, про які на засіданні Уряду, прем'єр-міністр України - Денис Шмигаль, висловився, зазначивши такий перелік:

- Забезпечення армії, оборона та безпека.
- Інтеграція України в ЄС та НАТО.
- Енергетичний фронт.
- Відновлення України.
- Макрофінансова стабільність і програми підтримки бізнесу.
- Ветеранська політика.
- Освіта.
- Продовження реформи децентралізації.
- Впровадження обов'язкового пенсійного накопичення, реформа Фондового ринку та ринку капіталів.
- Реформа управління держвласністю та реформа державного управління.

Відповідно, вищевказаним пріоритетам передують повний перелік Плану дій Уряду на 2024 рік, що складається із понад 500 завдань, який зокрема включає конкретні кроки щодо соціальної безпеки країни[54]:

1. Забезпечення взаємного визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг з ЄС, відповідальним за що є Мінцифри, з метою спрощення отримання публічних послуг та ідентифікації особи для громадян, які перебувають за кордоном, а також підписання електронних документів із

використанням електронних підписів між українськими та іноземними контрагентами.

2. Розроблення та подання Кабінетові Міністрів України законопроекту про основні засади державної ветеранської політики, відповідальним за що є Мінветеранів, з метою визначення основних засад державної ветеранської політики, правового статусу ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, встановлення єдиної системи їх підтримки.
3. Забезпечення доступу до освіти та безпечних умов для учасників освітнього процесу, відповідальними за який є МОН обласні, Київська міська держадміністрації (військові адміністрації), з метою забезпечення закладів освіти, що надають загальну середню освіту, захисними спорудами цивільного захисту для забезпечення доступу до якісної освіти; організація підвезення учнів та педагогічних працівників, включаючи осіб з особливими освітніми потребами, до закладів загальної середньої освіти та у зворотному напрямку.
4. Розроблення та подання Кабінетові Міністрів України законопроекту про внесення змін до деяких законів України щодо надання базової соціальної допомоги, відповідальними за що є Мінсоцполітики та Мінфін, з метою трансформування державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям у базову соціальну допомогу та об'єднання окремих видів державної допомоги.
5. Забезпечення виконання програми надання мікрогрантів/грантів на створення або розвиток власного бізнесу, у тому числі грантів для ветеранів, відповідальними за що є Мінекономіки та Державна служба зайнятості (за згодою), з метою створення не менше 22000 робочих місць отримувачами мікрогрантів/грантів в рамках підтримки та розвитку підприємництва, що сприятиме відновленню економіки.
6. Розвиток цифрових інструментів для надавачів адміністративних послуг, відповідальним за що є Мінцифри, з метою підвищення рівня поінформованості суспільства щодо переліку адміністративних послуг та

результатів їх надання через центри надання адміністративних послуг, а також забезпечення цифровими інструментами надавачів адміністративних послуг.

7. Здійснення представництва України в Європейському суді з прав людини під час розгляду міждержавних справ проти Російської Федерації, відповідальним за що є Мін'юст, з метою притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності за шкоду, завдану державі Україна внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.
8. Здійснення заходів щодо відновлення енергетичного сектору економіки, відповідальними за що є: Міненерго, Мінінфраструктури, Мінекономіки, Мін'юст, Мінфін, Мінцифри, Агентство відновлення, Адміністрація Держспецзв'язку обласні, Київська міська держадміністрації (військові адміністрації), СБУ (за згодою), з метою відновлення / проведення ремонту пошкоджених об'єктів критичної енергетичної інфраструктури для забезпечення сталого функціонування енергетичної системи України.
9. Розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження плану заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024 - 2027 роки, відповідальним за що є Мінінфраструктури, з метою забезпечення подальшої реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади з урахуванням нових викликів, що постали у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, а також набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС.
10. Розроблення та подання Кабінетові Міністрів України законопроекту про систему пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, відповідальним за що є МОП, з метою визначення правових та організаційних засад нової системи формування та реалізації пріоритетних напрямів у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, спрямованих на забезпечення національної безпеки,

конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, сталого розвитку та підвищення якості життя населення.

11. Запровадження лікарської резидентури у закладах вищої (післядипломної) освіти, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальностями галузі знань 22 "Охорона здоров'я", відповідальним за що є МОЗ, з метою започаткування спеціалізованої підготовки лікарів відповідно до європейських стандартів; отримання можливості закладами вищої освіти, що здійснюють післядипломну підготовку лікарів-спеціалістів, запровадження форми підготовки лікарів-спеціалістів, визнаної в державах - членах ЄС та інших західних країнах, що розширить можливості у сфері міжнародної співпраці щодо академічної мобільності, обміну досвідом та взаємного визнання результатів навчання.
12. Впровадження електронної системи Музейного фонду України, відповідальним за що є МКІП, з метою затвердження порядку створення та функціонування в електронній формі механізму обліку музейних предметів, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.
13. Розроблення та подання Кабінетові Міністрів України законопроекту про основні засади державної політики у сфері зміни клімату, відповідальним за що є Міндовкілля, з метою визначення цілей та основних засад державної політики у сфері зміни клімату, забезпечення стратегічного планування у сфері зміни клімату, визначення механізму та інструментів досягнення кліматичних цілей забезпечення міжнародного співробітництва у сфері зміни клімату.
14. Забезпечення проведення Конференції з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference) 11 - 12 червня 2024 р., м. Берлін, Федеративна Республіка Німеччина, відповідальними за що є: МЗС, Мінекономіки, Мінінфраструктури, Агентство відновлення, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, з метою реалізація із залученням іноземних партнерів проектів з відновлення відповідно до потреб України; розширення

партнерства між регіонами України та територіальними одиницями іноземних держав.

Серед основних інструментів державної політики для відбудови повоєнної економіки України, має стати посилення видаткової частини бюджету на створення нових робочих місць, за для формування мультиплікативного ефекту в економіці, мультиплікатор якого відобразить те, як акреція, тобто наповнення стартових витрат, за умови продовження дії інвестицій та споживання, збільшить прибутки, на величину більшу ніж стартові вкладення. Відповідно, ці кроки зменшать ризик звуження податкових находжень до бюджету. Серед можливостей реалізації інструментів держави, варто відзначити залучення інвестицій від міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів, спрямування яких дозволить локально інвестувати у створення нових цілісних виробничих комплексів у провідних та важливих видах діяльності, а також залучити широкий спектр інструментів підтримки державою підприємств, важливих для економіки, зокрема у воєнний час. З переліку таких інструментів можна визначити: кредити, гранти, акціонерне фінансування, венчурне фінансування, державні гарантії, страхова підтримка, державне замовлення, субсидії.

Паралельно, Міністерство фінансів узгоджує і бюджет на наступний, 2025 рік,. Як зазначається, то рівень ВВП має зрости на 2,7%, а інфляція становитиме 9,5%. При цьому, прогнозується зростання заробітної плати на рівні 24 389 грн на місяць, а рівень безробіття навпаки знизиться з 18,2% до 17,7%.

Однак, змін у соціальних показниках уряд не передбачає, тому:

- мінімальна зарплата – 8 000 грн;
- прожитковий мінімум (загальний) – 2 920 грн;
- прожитковий мінімум для працездатних осіб – 3 028 грн;
- прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, – 2 361 грн

Доходна частина бюджету становитиме 2,336 трлн грн, що на 192 млрд грн або 9% більше, порівняно з планом 2024 року. Вагому частину доходів складе прямий податок - 179,8 млрд грн, з яких 158 млрд грн – податок на доходи фізосіб і 21,8 млрд грн – податок на прибуток

Натомість, дефіцит держбюджету також не маленький, і прогнозується як 19,4% від ВВП або 1,546 трлн грн. Покривати його збираються саме із зовнішніх джерел, зокрема завдяки партнерам, від яких Україна очікує отримати 1,658 трлн грн. З них 129,39 млрд грн витратить на погашення зовнішнього боргу, тож «чисте» зовнішнє фінансування становитиме 1,529 трлн грн. Зазначається, що кошти, у більшій мірі, будуть витрачені на оборону та сектор безпеки.

Сфера освіти теж має свій рівень фінансування. Зокрема на освіту буде виділено 167 млрд грн, з яких 103 млрд грн – підуть на оплату праці педагогічним працівникам, 2,9 млрд грн – на харчування учнів початкових класів, 305 млн грн – на здобуття освіти учнями з особливими освітніми потребам, і також 323,9 млн грн, піде на відновлення зруйнованих та пошкоджених внаслідок війни освітніх закладів.

Не минули також і соціальну сферу, видатки якої скоротяться на 50 млрд грн до 420,6 млрд грн., з яких 280,2 млрд грн буде направлено на Пенсійний фонд. Витрати на соціальний захист плануються у розмірі 80,8 млрд грн., і 42,32 млрд грн. буде направлено на оплату житлових субсидій.

Вагомою державною програмою у рамках підтримки малого та середнього бізнесу (далі-МСБ), Уряд України реалізував ще починаючи з 2020 року, увівши у дію програму «Доступні кредити 5-7-9%», яка допомагає різним суб'єктам підприємництва компенсувати певну частину їх кредитування. Виходить, що чим більше підприємство створює робочих місць, тим вищий відсоток кредитування може допомогти покрити дана програма. На сьогоднішній день, Уряд провів оптимізацію програми, зокрема зважаючи на воєнний стан, тож нові зміни передбачили певні вдосконалення:

- Для середніх та великих підприємств компенсаційна ставка по кредитам на інвестиційні цілі становить 9% річних, з потенційною можливістю зменшення до 7%, за умови створення нових робочих місць.

- Для мікро та малих підприємств компенсаційна ставка по кредитам на інвестиційні цілі становить 7% річних, з потенційною можливістю зменшення інвестиційних кредитів до 5%.

- 9% компенсаційна ставка річних для кредитів на поповнення обігового капіталу для всіх підприємств.

Виходить, що програми підтримки МСБ, це не лише економічна підтримка фінансового фронту підприємства, але й передумова зменшенню безробіття, а відповідно й зростання зайнятості населення, що зумовлює зменшення ризику переходу громадян до категорії незахищених верств населення, а також мінімізації злочинності, тощо.

У 2023 році програма «Доступні кредити 5-7-9%» профінансувала понад 130 млрд грн (34 млн дол. США) кредитів, а прямі бюджетні витрати перевищили 16 млрд грн (близько 400 млн дол. США). У 2024 році витрати Програми заплановано на рівні 18 млрд грн. Для стимулювання працевлаштування переселенців роботодавці отримали компенсацію витрат на оплату праці у 2023 році у розмірі 6700 грн (183 дол. США) (порівняно з 6500 грн у 2022 році) за кожного працевлаштованого переселенця. Для цих осіб єдиний соціальний внесок (ЄСВ) сплачується протягом двох місяців. У 2023 році подано 8134 заяви про виплату компенсації 14703 працевлаштованим внутрішньо переміщеним особам та прийнято 7544 позитивних рішення про надання компенсації 14374 внутрішньо переміщеним особам[57].

Завдяки вищесказаному та грамотній економічній політиці, уряд України може значно повпливати на стан соціальної безпеки населення і у період війни, і під час повоєнного відновлення, підтримавши таким чином своє населення, зокрема завдяки цифровізації, регуляторних актів, субсидій, податковій політиці тощо, з метою короткострокового та довгострокового впливу уряду на компанії та окремі галузі, що хоч і має певний «законодавчий ризик», проте стає гарантом забезпечення соціально-економічних прав людини.

Відповідно, пріоритетним напрямком стає і ринок праці з низкою проблемних питань, які потребують негайного вирішення. Зокрема, корочення робочих місць варто оптимізувати створенням нових вакансій, завдяки підтримці державою малого та середнього бізнесу: високий рівень безробіття вирішити завдяки професійній перепідготовці працівника та реформування політики

зайнятості; вимушена міграція – працевлаштування ВПО та сприяння повернення мігрантів; кадровий дефіцит – внутрішня мобільність та залучення міжнародних спеціалістів; недостатня кваліфікація – відповідна освіта запитам роботодавця та інвестування в освітню сферу; зниження мотивації працівника – створення гідних умов праці, відповідної зарплати та мотиваційних програм; і останній, але не за значенням, психологічний стан робітника – наявність корпоративного психолога, гнучкий графік роботи, культура використання відпусток, «здорові відносини» у робочому колективі та у команді з роботодавцем.

У новій Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки, пропонуються формулювання наступних стратегічних цілей[47]:

Стратегічна ціль 1. Підготовка фахівців з вищою освітою в ЗВО України в обсягах, які забезпечуватимуть конституційне право громадян на вищу освіту, відповідатимуть повоєнним потребам України у фахівцях з вищою освітою, а їх знання, уміння і навички (компетентності) відповідатимуть вимогам світових інституційно встановлених кваліфікацій вищої освіти та визнаватимуться у провідних країнах світу.

Стратегічна ціль 2. Розроблення та запровадження Нової моделі державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою.

Стратегічна ціль 3. Приведення мережі ЗВО та обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у відповідність до повоєнних потреб України та її регіонів з урахуванням наслідків війни з росією, змін у чисельності населення, релокації підприємств і бізнесів різних сфер економіки.

Стратегічна ціль 4. Інституційно визнане входження сфери вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти

Стратегічна ціль 5. Подолання корупційних явищ у сфері вищої освіти України.

Стратегічна ціль 6. Приведення статистичної інформації щодо діяльності сфери вищої освіти України у відповідність до положень Керівництва щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної підготовки, ООН, 2020 як

однієї з основ для прийняття обґрунтованих заходів щодо поліпшення показників ефективності діяльності ЗВО відповідно до вимог Європейського простору вищої освіти.

3.2 Реінтеграція ветеранів війни як чинник повоєнного відновлення України

Реінтеграція являє собою надзвичайно важливий процес поновлення ролі статусної особи у цивільному житті, зокрема відновлення соціальних зв'язків і повернення військового до ролі сім'янина, співробітника та соціальної особистості у суспільстві.

Наразі особливої уваги потребує проблема збільшення кількості ветеранів війни, про що свідчить статистика станом на 25 липня 2024 року, згідно якої кількість ветеранів, які залишили військову службу, становить 1 300 000 осіб.

Відповідно система пільг, яка діє ще з 1993 року і зазнала незначних змін згідно із Законом України «Про забезпечення прав та гарантій ветеранів» та алгоритмом дій через Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки, знизилася свою ефективність із початком повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Окремої уваги заслуговує закон про інклюзивність, адже певна частина військових, які повертаються до цивільного життя, отримали поранення, що призвело до набуття статусу – особа з інвалідністю. І хоча Україна ратифікувала Конвенцію ООН щодо прав осіб з інвалідністю, її зміст жодним чином не регулює взаємодії із ветеранами, як окремою категорією зі своїми власними потребами.

Не менш важливою залишається і соціально-психологічна сторона проблематики. Згідно з останніми даними, отриманими соціологічною групою «Рейтинг» за 2023 рік, в Україні спостерігається тенденція до зниження рівня поваги до військових. Незважаючи на те, що більшість опитаних (79%) висловлює думку, що ветерани заслуговують на повагу у суспільстві, зростає частка тих, хто вважає інакше (з 6% до 18% респондентів).

Загалом, проблематика питання складає сукупність таких аспектів, як:

1. Динаміка збільшення кількості ветеранів війни в Україні.
2. Застаріла система врегулювання соціально-правових відносин з ветеранами війни.
3. Фінансова нестабільність виплати матеріальних допомог.
4. Стигматизація військовослужбовців.
5. Низький рівень інклюзивності по відношенню до військових.

Однак, на противагу вищесказаному, воєнний стан діє і кількість ветеранів війни не зменшується, а це означає, що пропри все вищезазначене відповідні міністерства мають провадити свою діяльність і забезпечувати гідне цивільне життя для кожного, хто боронить нашу Батьківщину. Тому для ефективної реінтеграції військових та їх адаптації до цивільного життя мають бути пропрацьовані ключові аспекти даного процесу як на індивідуальному та міжособистісному рівнях, так і на рівня спільноти та суспільства.

Вважаємо, що для вирішення проблеми та подальшого покращення взаємодії ветеранів війни та суспільства у контексті визначення напрямів соціальної політики військовослужбовця слід розглядати як окрему категорію статусних осіб, яка має свої потреби, різні ситуативні передумови набуття інклюзивності та її наслідків, не лише для окремої особистості, й для її оточення.

Чіткий план дій являє собою шлях до швидкого відновлення та реінтеграції ветеранів війни, що включає наступні напрями:

- налагодження та оптимізація законодавчої бази, що допоможе не лише врегулювати фінансову складову реінтеграції, а й її соціально-психологічні аспекти;

- психологічна підтримка, що має стати основою відновлення ветеранів після наслідків бойових дій та пристосування до нових реалій цивільного життя;

- посилення авторитету військового у суспільстві (кожен має розуміти, через що пройшли захисники України, і виявляти гідну повагу та людяність);

- розширення спектру послуг для військових у різних сферах їх життя;

- фінансова підтримка ветеранів війни та членів їх родин, надання можливостей для працевлаштування та розвитку підприємницьких ініціатив, грантова підтримка;

- удосконалення системи пільг і компенсацій, розширення переліку надання пільгових та/або безкоштовних послуг;

- інформаційна кампанія для визнання та виховання поваги у суспільстві до ветеранів війни;

- розширення мережі консультативних центрів та надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- розвиток гендерної політики рівноправного значення для України захисників і захисниць.

Таким чином, реінтеграція являє собою складний процес повернення військового до звичного раніше цивільного життя, яке вже не стане таким же, але може у нинішніх умовах набути максимально якісних характеристик не лише у фінансовому плані, але й, що не менш важливо, у суспільстві, яке прямо пропорційно відображається на морально-поведінковому стані військовослужбовця.

У першу чергу потрібно сконцентруватися навколо потреб ветеранів війни та викликів сьогодення. Така система має бути достатньо пластичною, аби виявляти проблеми державної підтримки та розв'язувати їх швидко та ефективно. Таким чином, враховуючи вищесказане, система зможе забезпечувати ветеранам сучасну політику державної підтримки.

Процеси відновлення ролі ветерана у соціумі – це не лише фінансова підтримка, але й психологічна допомога. Ефективне поєднання соціальної політики з іншими інструментами підтримки ветеранів війни (фінансовими, реабілітаційними, психологічними, консультаційно-інформаційними), широкий спектр надання послуг та громадянська ідеологія поваги і людяності у перспективі зможе створити фундамент розвитку людського капіталу та основу для забезпечення соціальної безпеки населення України[61].

3.3 Зарубіжний досвід забезпечення соціальної безпеки у контексті повоєнного відновлення та його імплементація в Україні

Як стверджують Lundin P. та інші, у Швеції логіка добробуту та війни з часом стала нероздільною. Під час холодної війни безпека та оборона зазвичай належали державі, отже, вони мали тенденцію дотримуватись практичної логіки зверху вниз: від уряду та парламенту через цивільні та військові установи до регіональних окружних рад та місцевих муніципалітетів і компаній. Здебільшого завдяки особливому переплетенню соціального забезпечення та оборони, про що зазначалось раніше, довіра громадян до органів влади та служб безпеки також була традиційно сильною у скандинавському регіоні.

Водночас, якщо у Сполучених Штатах Америки і Великій Британії приватні фірми відіграють значну роль у забезпеченні соціальної безпеки, а їх аутсорсинг став майже практикою, то у скандинавських країнах такі компанії залучаються до так званих державно-приватних партнерств, особливо у сферах критичної інфраструктури та управління ризиками.

Що ж до скандинавського підходу, думка академічної спільноти розділена між ідентичністю підходів, заснованих на Копенгагенській школі досліджень безпеки, і підходів з більш функціональним і об'єктивним поглядом на безпеку. Копенгагенська школа вивчення безпеки вказує на «здатність суспільства зберігати свою сутнісну природу за мінливих умов і можливих або реальних загроз». Представники іншого підходу наголошують на безпеці як транснаціональному захисті взаємозалежних інфраструктур соціальної безпеки[62].

Політика зайнятості, особливо у період воєнного стану, є дуже актуальною не лише для середньовікового населення, але й, зокрема для молоді. Зазвичай, саме молодим людям важче працевлаштуватися, причиною чого є:

- Відсутність попереднього досвіду роботи, після випуску з ВНЗ чи технікуму.
- Невідповідна освіта запитам роботодавця.
- Проблематика якості профорієнтації.
- Диспропорція попиту та пропозиції, тощо.

На сьогодні, працевлаштуватися офісному працівнику куди важче, ніж робітникам робочих спеціальностей, причому кількість попиту на роботу майже не змінилася, у той час як кількість вакансій значно знизилася.

Звісно, що з початком війни обмежилася кількість трудових ресурсів, причиною чого стало:

- Висока смертність, через бойові дії.
- Часта інвалідизація громадян.
- Мільйонні втрати робочих рук, зокрема через руйнацію домівок.
- Зменшення трудових ресурсів як у окремих регіонах, так і по країні загалом, причиною чого є внутрішнє переміщення.
- Вимушена еміграція населення за кордон.

Такі чинники, вимагають від населення певної «гнучкості» у процесі реалізації свого трудового потенціалу, чому має сприяти система освіти для профільних спеціальностей, які мають більше приділяти часу та досвіду практичним знанням.

У контексті ефективного залучення молоді до працевлаштування та створення необхідних для цього умов, варто звернутися до зарубіжного досвіду.

Зокрема, варто розглянути французьку політику зайнятості, яка говорить про те, що стимуляція працевлаштування молоді за допомогою певних пільг компаніям – є хорошою передумовою до реалізації зайнятості молодого населення. Франція, також дає можливість молоді, віком від 16 до 21 року, яка покинула навчання, проходити стажування за рахунок працевлаштуючої компанії, з метою компенсації освіти. Крім уже вказаних можливостей участі у програмах професійної підготовки, молодь має невід’ємне право на ті робочі місця, які субсидіюються. Роль держави, у процесах зайнятості молоді значно полегшує підприємствам суми витрат на страхування від безробіття і хвороби, строком до 1 року, молодих людей, які не мають спеціальності або ж кваліфікації, беручи оплату страхування на себе, що зменшує витрати підприємства за таких працівників на 20-25%.

Проте, на цьому Франція не зупиняється, і пропонує молодому населенню виплату у повному обсязі дотацій по безробіттю за максимальний строк, за умови

відкриття громадянином власної справи. Паралельно цьому, молодь має можливість на отримання державного спеціального пільгового кредиту на навчання.

Швеція, також не відстає і покриває майже 80% витрат на працевлаштування молоді у віці 16-18, яка немає середньої освіти. Державою також фінансуються програми для створення нових робочих місць, зокрема для молоді. Цифровізація інформації допомагає з єдиного електронного банку даних отримати інформацію про наявні вакансії та умови роботи, у межах усієї країни.

Напевне, найголовнішим напрямом шведської політики зайнятості, залишається профорієнтація, яка дає можливість ознайомитися з різними професіями, обрати потрібну та провести консультацію із спеціалістом. Саме тому, у країні діють 88 інститутів ринку праці, які аналізують можливості клієнтів, дають відповідні рекомендації та пропонують відповідні курси для підвищення кваліфікації. Відповідно, на території країни діє програма «робота для всіх», що дає можливість забезпечення роботою кожного бажаючого. Виходить, що виплати по безробіттю звужуються до того, що їх отримання можливе або ж за умови того, що особі неможливо запропонувати роботу, або ж у разі, коли активізація заходів на ринку праці на дала очікуваних успішних результатів.

З метою ефективнішої роботи політики зайнятості, іноді держава укладає угоди про обов'язкове працевлаштування учнів із приватними підприємствами. Однак, у більшості випадків, переважає вільний вибір місця майбутньої професії, так як вузька спеціалізація учнів на користі короткострокових потреб тих чи інших підприємств, створює ризик обмеження освітньої програми лише у рамках конкретного робочого місця, що створить популяризацію одних професій, пригнічуючи інші, які також є необхідними для країни. Також держава здійснює стимуляцію до працевлаштування молоді за допомогою виплат дотацій фірмі з підготовки та перепідготовки особи, у виборі її професійної підготовки. Або ж, у такому разі, з підприємства можуть бути зняті податки, за умови здійснення навчання робітника. Тому, з вищевказаного логічно випливає факт того, що Швеція займає найвищий рівень зайнятості серед населення.

Що ж до Німеччини, то підприємству за кожного некваліфікованого працівника, прийнятого на роботу, виплачується одноразова дотація, а у разі прийняття на роботу, молодій особі у віці від 16 до 26 років, підприємству надаються податкові пільги. Окрім того, державою здійснюється пряме інвестування фірм, які займаються профпідготовкою кадрів, що компенсується Федеральним відомством з праці.

З метою зменшення витрат, Німеччина забезпечує початкову виробничу діяльність для молоді у якості помічників майстрів на малих підприємствах, що допомагає зекономити державі на витратах пов'язаних із виробничим навчанням працівників. Варто зазначити, що у дечому Німеччина схожа з Україною, такою спільністю – є центри професійної освіти, аналогічні українським училищам, які випускають кваліфіковані кадри для підприємств індустрії, сервісу й аграрного сектору. Протягом першого року, учні мають можливість ознайомитися із наявними професіями, за якими проводиться навчання, і випробувати свої сили. Уже на другому році, обравши відповідну професію, учень починає спеціалізовану підготовку в цій галузі. Така методика дає змогу зменшити кількість помилок у виборі майбутньої професії учнями.

Політика зайнятості, сусідньої країни – Польщі, базується на охопленні тем щодо:

- Освіти
- Соціального догляду
- Державного соціального захисту
- Працевлаштування й боротьби з безробіттям
- Умов життя студентів
- Оздоровчого догляду
- Протидії злочинності
- Наркоманії та алкоголізму

Вищевказаний перелік реалізується через домовленість держави із молоддю, чому передують скликання Польської ради молодіжних організацій, збільшення їх

кількості та відповідно тісний зв'язок держави із молодим населенням на всіх рівнях реалізації програми.

Виходить, що молоді вигідно вступати та навчатися у вищих навчальних закладах, так як це забезпечує питання доходів та житла для них до 26 років. Проте, на жаль, так як і в Україні, кількість випускників перевищує потреби ринку праці у кадровому забезпеченні. Але, саме вищі навчальні заклади займаються працевлаштуванням випускників, тому до центрів зайнятості останні звертаються лише у разі проходження різних безоплатних курсів.

Тож, відповідно до проведеного аналізу виникає можливість імплементації в Україні досвіду країн ЄС – Франції, Швеції, Німеччини та Польщі, щодо державної політики зайнятості молоді, зокрема[63]:

- Зменшення податків для того підприємства, що працевлаштувало молодого спеціаліста.
- Стимулювання, гнучких форм зайнятості, зокрема неповної зайнятості молоді, яка б надавала можливість молодому спеціалісту без досвіду роботи отримати перший досвід роботи.
- Впровадження ефективного механізму перекваліфікації кадрів.
- Покриття 20-40% витрат на працівника для підприємств та організацій, що проводять навчання з подальшим отриманням фахового свідоцтва (зазначимо, що таке навчання повинно бути оплачуване).
- Сприяння розвитку молодіжних центрів в Україні, зокрема: забезпечення діяльності державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр».
- Залучення у сферу зайнятості молоді, жінок, громадян пенсійного віку через відповідні зміни законодавства.
- Створення електронного банку даних про вакансії та умови пропонованої роботи на території всій країни.
- Створення сприятливих умов для осіб старших вікових груп у сфері зайнятості.

Аналізуючи досвід та практику зарубіжних країн, з питань працевлаштування молоді, варто звернути увагу на перехід особи від освітнього

процесу до процесів працевлаштування. Від так, багато європейських країн можуть відзначитися ефективною політикою зайнятості молоді на національному рівні, враховуючи національну специфіку, економічну і суспільну ситуацію.

В Італії, увага акцентована на спрямуванні зниження вартості використовуваної робочої сили й адаптацію системи освіти до сучасних умов національного ринку праці, відходячи від забезпечення вільного доступу для молоді до ринку праці. Натомість, Урядом країни забезпечено низку законів, сфера яких охоплює впровадження контрактів із молоддю:

- Необмежений контракт для молоді віком до 30-ти років.
- Навчальний контракт для молоді віком 16 – 24 років (впроваджується через школи-майстерні та будинки ремесел для тих, хто здобуває перший робочий досвід).
- Практичний навчальний контракт для молоді з вищою освітою.

Дана практика показала, що співпраця роботодавця та працівника є лише тимчасовою, тож з погляду Молодіжної ради Іспанії, ефективна політика зайнятості молоді повинна базуватися на тісних зв'язках і співпраці системи освіти та ринку праці. Відповідно, саме молодь має бути включена до обговорення та змін у політиці зайнятості, аби її потреби та інтереси були враховані у повному обсязі.

Державна політика щодо зайнятості молоді в Нідерландах базується на комплексному підході, який включає направлення випускників шкіл та молодих безробітних на роботу або подальшу професійну підготовку. Це досягається в межах національної мережі служб зайнятості. Ці структури розташовані в регіонах та підпорядковані місцевим органам влади, організаціям роботодавців та профспілкам. У країні добре розвинуте нормативно-правове регулювання даної сфери. Основними законодавчими документами є Акт про гарантії зайнятості молоді та Акт про участь безробітних. Також у Нідерландах реалізується програма «Політика стимулювання зайнятості молоді», яка пропонує тести щодо вибору кар'єри, отримання навичок для успішного проходження співбесіди при наймі на роботу, курси професійної підготовки і підвищення кваліфікації та заохочення роботодавців працевлаштовувати молодь[64].

Окремої уваги заслуговує політика Японії, яка спрямована на те, щоб учні 7-9 класів мали змогу ознайомитися і випробувати свої сили у будь-якій із 16 фіксованих галузей. Надалі, учні здають тест, який називають F-тестом, за результатами якого вже систематизуються дані та визначається які нахили та вміння має учень до тих чи інших галузей. Після закінчення закладу загальної середньої освіти учень може використати і на основі результатів даного тесту зробити вибір професійного спрямування.

Для безробітної молоді Люксембургу також розроблено низку програм з метою забезпечення її входження на ринок праці. Так, План Дій щодо зайнятості, прийнятий урядом Люксембурга в 1999 р., включає наступні заходи для молодих людей віком до 30-ти років, що гарантують прибуток близько 80 % мінімального заробітку: тимчасова зайнятість (12 – 18 місяців) у державному секторі; тимчасова зайнятість (близько 12 місяців) у приватному секторі; навчальні програми із залученням компаній та підприємств для здобуття молодою людиною робочого досвіду. Проте для більш ефективного вирішення проблеми працевлаштування молоді в Люксембурзі необхідно підвищувати рівень саме академічної освіти. Оскільки у випадку економічного спаду та при більшому тиску з боку досвідченіших та кваліфікованіших претендентів на престижні посади існує великий ризик підвищення рівня молодіжного безробіття в країні у близькому майбутньому[64].

Багато європейських країн намагаються створити умови для якомога м'якшої та ефективної адаптації молоді при входженні на ринок праці після здобуття освіти за допомогою поєднання, так званих, стратегій попиту та пропозиції. Такі заходи включають наступне:

- Роботодавцям, які працевлаштовують молодих безробітних або забезпечують їх першим робочим місцем, надаються субсидії (Греція, Норвегія, Португалія, Великобританія).
- Створення на базі державного сектору нових робочих місць для молоді (Німеччина, Норвегія).
- Спрощена процедура найму працівників (Німеччина, Великобританія).

- Закріплення мінімальних обмежень заробітної плати або введення нижньої межі мінімальної заробітної плати для молоді.

Отже, досвід зарубіжних країн, зокрема щодо політики зайнятості уже має свої успішні результати, але при цьому й виявлені недоліки, які дають змогу вдосконалити систему зайнятості не лише у цих країнах, але й попередити ризики неефективної імплементації у досвід українського суспільства.

Досвід європейських країн дозволяє проаналізувати на скільки їх політика зайнятості є схожою із українською, і надалі оцінити усі переваги імплементації практичного досвіду, з метою ефективного запозичення заходів для вдосконалення політики зайнятості населення.

Разом із залученням зарубіжного досвіду Україна самостійно створює усі можливі передумови для працевлаштування, зокрема через систему податкових пільг та інших заходів, спрямованих на мотивацію підприємствами наймати на роботу молодь.

Практичним рішенням України щодо проблемних аспектів соціальної безпеки має стати: імплементація зарубіжного досвіду, що дозволить уникнути небажаних ефектів та раціонально використати практичні навички інших країн для покращення елементів соціальної безпеки; налагодження системи взаємозв'язків держава-громадянин та навпаки, з метою залучення прийняття рішень громадянами, зокрема молоддю; вдосконалення сфери нормативно-правового регулювання, що дозволить раціонально окреслити права, інтереси та потреби населення; залучення міжнародних інвестицій, що допоможе у короткий час відновитися економічній сфері та використання внутрішніх ресурсів країни, зокрема реалізації програм, наприклад з пільгового оподаткування підприємств та виконання пріоритетних завдань і напрямів.

ВИСНОВКИ

У ході написання роботи, зокрема теоретичного розділу, було окреслено:

1. Питання щодо теоретико-методологічного обґрунтування соціальної безпеки, зокрема визначено його нормативно-правове підґрунтя як у світовій літературі, так і в українській, а також визначено суть таких понять як людський капітал та соціальний захист, визначено їх роль та основні аспекти.
2. Проведено аналіз щодо основних індексів соціальної безпеки, зокрема таких як: Індекс людського розвитку, Індекс соціального прогресу, Індекс добробуту, Індекс глобальної конкурентоспроможності, Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки від 2013 року, методика НДІ праці і зайнятості населення. Також було розглянуто індекси й актуальні для воєнного сьогодення, зокрема Глобальний інноваційний індекс, Глобальний індекс екосистем стартапів, Індекс майбутнього та Глобальний індекс миру. За допомогою яких було визначено теперішній стан соціальної безпеки, який говорить про те, що зважаючи на період воєнного стану в Україні, цілісна картина є незадовільною і потребує якомога швидшого реагування влади на проблемні аспекти та ефективні шляхи їх вирішення.

Другий, проектно-рекомендаційний розділ дав змогу оцінити рівень соціальної безпеки, зокрема:

3. Окремі елементи соціальної безпеки, зокрема зайнятість, безробіття та реальна і номінальна заробітна плата. Провівши аналіз даних аспектів, було визначено, що у порівнянні з довоєнним життям України, соціальна безпека мала стабільно позитивний характер, але починаючи з 2022 року, ці показники значно знизилися.
4. Проведено діагностику ключових загроз, що дає змогу оцінити причинно-наслідкові фактори впливу війни на соціальну безпеку і можливості її повоєнного відновлення.

5. Окреслено діяльність соціальних служб, зокрема Дніпровського міського центру соціальних служб, що вказує на ефективність реалізації соціальної політики.

При написанні третього, проектно-рекомендаційного розділу, було охоплено питання щодо:

6. Пріоритетів та можливостей України з забезпечення соціальної безпеки, у ході чого було визначено План дій Уряду України на 2024 рік, з переліком майже у 500 завдань, окремими з яких є кроки по покращенню стану соціальної безпеки, а також визначено внутрішні ресурси країни, зокрема по підтримці малого та середнього бізнесу, що забезпечить зайнятість населення; по оптимізації сфери освіти та соціально-економічної сфери загалом.
7. Було окреслено можливості реінтеграції ветеранів як чинника повоєнного відновлення.
8. Вивчення практики зарубіжних країн щодо зайнятості молоді, яку Україна може успішно адаптувати до реалій сьогодення та впровадження стратегій соціальної безпеки у період воєнного та повоєнного часу.

Отже, практичне вирішення проблемних аспектів системи соціальної безпеки – це не лише теоретичне вдосконалення даного поняття, шляхом нормативно-правового забезпечення, націленого на врахування потреб та інтересів населення. Але й практичне введення шляхів вирішення із зарубіжного досвіду, залучення міжнародних інвестицій та використання власних ресурсів держави, з наданням пріоритетного права висловлювання думки населенню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / [І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін.]; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.
2. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки [Текст] : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова [та ін.] / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості . — К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. — 184 с
3. Скуратівський В., Линдюк О. Соціальна безпека українського суспільства та шляхи її забезпечення // Вісник Національної академії державного управління.– 2011.– №3. – С. 194–204.
4. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист : навч. посібн. із соц. політики / Е. Лібанова, О. Палій. – К. : Вид-во "Основи", 2004. – 491 с.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/m_e131588?an=31&ed=&dtm=&le
6. Соціальна безпека / Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/6639/socialna-bezpeka>
7. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток / PRO. Платформа ефективного регулювання. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id190539>
8. Сидорчук О. Г., Хандій О. О. Інституційне забезпечення державного регулювання соціальної безпеки *Економічний вісник Донбасу*. 2019. №1(55). С. 157-163.
9. Бондаревська К. В. Інституційне забезпечення соціальної безпеки на ринку праці: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії *Проблеми економіки*. 2020. № 2(44). С. 382-388.
10. Механізм забезпечення соціальної безпеки: сутність, функції, принципи функціонування / Букліб. URL: <https://buklib.net/books/26585/>

11. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів, віра в перемогу (червень 2024р.) / Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-vira-v-peremogu-cherven-2024r> (дата звернення 25.06.24)
12. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024р.) / Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diiialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r> (дата звернення 15.10.24)
13. Білоус І. І. Поняття соціальної безпеки та її роль в системі національної безпеки держави *Ефективна економіка*. 2019. №3
14. Магновський І. Й Теоретико-правове осмислення гендерної рівності в національній юридичній думці сьогодення *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. №2(98). С. 69-77.
15. Яловий Г. К. Теорія людського капіталу як методологія формування інноваційної системи *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. С. 20-28.
16. Фонарєва Т. А. Людський капітал як економічний, культурний і соціальний феномен *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 940-946.
17. Лопатинський Ю. М., Кобеля З. І., Шелюжак І. Г. Людський капітал як невід'ємний чинник соціально-економічного розвитку *Науковий вісник Чернівецького університету. Економічна теорія та світове господарство*. 2020. № 829. С. 3-10.
18. Шевченко Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку людського капіталу в Україні *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 5. С. 257-261.

19. Рябчук О. Г., Гожуловський С. С. Особливості розвитку людського капіталу як основного фактора зростання економіки України *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. № 4. С. 182-192.
20. Большая О. Вплив соціально-економічних чинників на розвиток освіти в Україні *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. № 27. С. 26-30.
21. Индекс человеческого развития (ИЧР) / Nonews. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/index-human>
22. Рейтинг стран мира по индексу человеческого развития / Гуманитарный портал. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/human-development-index>
23. Україна залишається країною з високим Індексом людського розвитку — звіт UNDP / UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayinoyu-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp>
(дата звернення 13.03.24)
24. Індекс соціального прогресу: Україна за два роки піднялась на 32 позиції / Газета Кабінету Міністрів України. Урядовий кур`єр. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/indeks-socialnogo-progresu-ukrayina-za-dva-roki-pi/>
25. Піднявся рівень добробуту українців – аналітики Info Sapiens / Businnes.Ua. URL: <http://businessua.com/finance/82804pidnyavsya-riven-dobrobutu-ukrainciv-analitiki-info-sapiens.html>
26. Україна посіла 54 місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності / Укрінформ: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3291328-ukraina-posila-54-misce-u-svitovomu-rejtingu-konkurentospromoznosti.html>
27. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Верховна рада України: офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
28. Методологія розрахунків показників соціальної безпеки. Київ 2014. URL: <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Metodologiya-rozrahunkiv-sotsialnoyi-bezpeky.pdf>

29. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності / Мінекономіки. Інформаційні ресурси / URL: <https://me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb> (дата звернення 24.10.24)
30. Україна в рейтингу Global Innovation Index 2024 / Wipo. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine>
31. Хаустов М. М., Данько А. Т., Бондаренко Д. В., Юрченко О. К. Дослідження екосистем стартапів країн світу для забезпечення їх економічного зростання *Бізнесінформ*. 2022. № 8 . С. 47-59.
32. «Індекс майбутнього» як показник добробуту українських дітей: Представник Уповноваженого з прав дитини відвідала презентацію дослідження Фондації Олени Зеленської / Омбудсман України. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/indeks-majbutnogo-yak-pokaznik-dobrobutu-ukrayinskih-ditej-predstavnik-upovnovazhenogo-z-prav-ditini-vidvidala-prezentaciyu-doslidzhennya-fundaciyi-oleni-zelenskoyi (дата звернення 28.02.24)
33. Відбулася презентація результатів дослідження добробуту дітей в Україні / Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/news/vidbulasya-prezentatsiya-rezultativ-doslidzhennya-dobrobutu-ditey-v-ukraini> (дата звернення 27.02.24)
34. Рейтинг миру та спокою (2024 Global Peace Index): у десятці найнеспокійніших країн світу Ізраїль та Україна / Ukr.co.il. URL: <https://ukr.co.il/rejtynh-myru-ta-spokoju-2024-global-peace-index-u-desiattsijnajnespokijnishykh-krain-svitu-izrail-ta-ukraina/> (дата звернення 13.07.24)
35. Бондаревська К.В. Стратегія забезпечення соціальної безпеки на ринку праці України. Дисертація на здобуття наук. Ступеня д-ра екон. Наук, Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/9734-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-19396-1-10-20210409.pdf>
36. Робоча сила України 2021: статистичний збірник/за ред. А. Солоп. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 214 с.

37. Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 рр. / Мінфін : офіц. сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
38. Середня місячна зарплата за видами економічної діяльності в 2024 році (грн.) / Мінфін : офіц. сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/branch/>
39. Праця України 2021: статистичний збірник/за ред. І. В. Сенік. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 208 с.
40. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року / НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
41. Статистичний щорічник України 2022: статистичний збірник/за ред. І. Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2023. 265 с.
42. Основні показники рівня життя населення у січні 2022 року / Міністерство соц. політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21560.html> (дата звернення 16.03.2022)
43. Кількість зареєстрованих безробітних в Україні в 2024 р. / Мінфін : офіц. сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2024/>
44. Безробітних в Україні зареєстровано вдвічі менше, ніж торік — Держслужба зайнятості / Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/661564-bezrobotnih-v-ukraini-zareestrovano-vdvici-mense-niz-torik-derzsluzba-zajnatosti/>
45. Людей бракує, зарплати зростають. Що відбувається на ринку праці? / Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2024/06/25/715689/> (дата звернення 25.06.24)
46. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року / НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
47. Вітренко Ю. М. Вища освіта в умовах відновлення України від наслідків війни: якою має бути стратегія? *Вісник НАПН України*. 2024. №6(2). С. 1-10.

48. Комплексна програма розвитку соціальних послуг у Дніпропетровській області на 2025 – 2028 роки / Дніпровська обласна рада : офіц. сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/wp-content/uploads/2024/11/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA-5.docx>
49. В Україні минулого року вивели із тіньової зайнятості понад 210 тисяч працівників / Мінфін : офіц. сайт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/02/07/121091722/> (дата звернення 07.02.2024)
50. Моніторинг заборгованості заробітної плати / Державна служба з питань праці : офіц. сайт. URL: <https://dsp.gov.ua/mzpz2023/> (дата звернення 27.12.2023)
51. Як українці оцінюють свій добробут / BusinnesUA. URL: <https://businessua.com/finance/99165yak-ukrainci-ocinyuyut-svii-dobrobut.html> (дата звернення 26.08.2024)
52. Війна і державні фінанси: скільки потрібно грошей на відновлення і де їх брати / Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/3/693382/>
53. Аналітична довідка про роботу управління-служби у справах дітей департаменту соціальної політики Дніпровської міської ради за 2023 рік / Dniprorada. URL: https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/zvit_pro_robotu_2023_rik.pdf
54. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік / Ligazakon. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR240137?an=1>
55. Де Україна братиме і на що витратиме гроші у 2025-му. Аналіз проєкту держбюджету / Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2024/09/14/719340/> (дата звернення 14.09.2024)
56. Пріоритети визначені: ситуація в економіці та на фінансових ринках України / Lb.ua. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/548966_prioriteti_viznacheni_situatsiya.htm
57. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2024 рік, 86 с. URL:

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>

58. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. К.: НІСД, 2024 – 71 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/202405/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf
59. Петруненко Я. В., Джабраїлов Р.А. Межі державного впливу на економіку в умовах війни у контексті дотримання та реалізації соціально-економічних прав людини *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. №82(1). С. 406-412.
60. Атаманюк Р. Ф. Ринок праці України: проблеми та можливості їх вирішення *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 1(271). С. 55-65.
61. Бондаревська К. В., Коробська А. В. Реінтеграція ветеранів війни як чинник повоєнного відновлення України // Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня 2024 року, м. Вінниця). Вінниця: ДонНУ, 2024.
62. Линдюк С. Забезпечення соціальної безпеки в умовах воєнного стану: зарубіжний досвід *Науковий вісник: Державне управління*. 2024. № 1(15). С. 324-344.
63. Кулініч О., Новаченко Т. Зарубіжний досвід державної політики щодо зайнятості молоді та його адаптація в Україні // Публічне управління та адміністрування: актуальні проблеми теорії та практики: тези доповідей І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 22.12.2022 р.), - К.: ДУТ, 2022. С. 155-158.
64. Нестерович О. С. Досвід зарубіжних країн у правовому регулюванні працевлаштування випускників закладів освіти *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право*. 2022. №71. С. 186-190.

Як Ви гадаєте, за який період можливе максимальне післявоєнне відновлення України?

Опитування

2% 1-3 роки

16% 4-7 років

29% 8-10 років

53% 10 і більше років

РЕЗУЛЬТАТИ

← 10 12:50 ✓

ДОДАТОК Б

Результати опитування ⓘ

1-3 роки (0 голосів)

0%

4-7 років (13 голосів)

28%

8-10 років (11 голосів)

23%

10> років (23 голосів)

49%